

ROMKO romanien koulutustason nostamisen esiselvitys 2014

Jyväskylän kaupunki
Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus

Elinkeino-, liikenne- ja
ympäristökeskus

Vipuvoimaa
EU:lta
2007-2013

Euroopan unioni
Euroopan sosiaalirahasto

JYVÄSKYLÄ

KOSKE
KESKI-SUOMEN
SOSIAALIALAN
OSAAMISKESKUS

Johdanto

ROMKO – romanien koulutustason nostamisen esiselvitys toteutettiin kahdessa osassa. Ensimmäinen osa kuvaa Jyväskylän seudun nuorten romanien kouluttautumisen esteitä ja tuen tarvetta. Toinen osa kuvaa Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen roolia romaniväestön integroitumisen tukemisessa.

Käsillä oleva raportti on kaksiosainen. Ensimmäisestä osuudesta on vastannut Jyväskylän kaupunki, joka oli myös projektin hallinnoija ja toinen osuus on valmisteltu Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksessa ostopalveluna ko. projektille.

Projekti toteutettiin ajalla 17.3.2014–30.11.2014 ja sen on rahoittanut Keski-Suomen elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus. Projekti kuuluu Manner-Suomen ESR-ohjelmaan ja toimintalinjaan 2: Työllistymisen ja työmarkkinoilla pysymisen edistäminen sekä syrjäytymisen ehkäiseminen.

JYVÄSKYLÄN KAUPUNKI
Aikuissosiaalityö ja kuntouttavat palvelut

ROMKO – Romanien koulutustason nostamisen esiselvitys

Raportti osa 1

Elinkeino-, liikenne- ja
ympäristökeskus

Vipuvoimaa
EU:lta
2007–2013

Euroopan unioni
Euroopan sosiaalirahasto

Sisällysluettelo

1. Johdanto	3
2. ROMKO	5
2.1 Tavoitteet	5
2.2 Kohderyhmä	6
2.3 Aiemmat aiheeseen liittyvät tutkimukset ja selvitykset.....	6
3. Aineisto ja menetelmä.....	9
3.1 Aineiston keruu	9
3.2 Aineiston analyysi.....	11
4. Tulokset	12
4.1 Nuorten vastaukset	12
4.2 Vanhempien vastaukset	16
4.3 Perhenäkökulma.....	18
5. Pohdinta	20
6. Toimintaehdotuksia ja jo aloitettua toimintaa.....	25
LÄHTEET	27
LIITTEET.....	27

KUVIOT

- KUVIO 1. Nuorten haastattelukysymyksen 4 vastausten jakautuminen
- KUVIO 2. Nuorten haastattelukysymyksen 5 vastausten jakautuminen
- KUVIO 3. Nuorten haastattelukysymyksen 6 vastausten jakautuminen
- KUVIO 4. Nuorten haastattelukysymyksen 7 vastausten jakautuminen
- KUVIO 5. Vanhempien haastattelukysymyksen 2 vastausten jakautuminen
- KUVIO 6. Vanhempien haastattelukysymyksen 3 vastausten jakautuminen
- KUVIO 7. Vanhempien haastattelukysymyksen 4 vastausten jakautuminen

1. Johdanto

Hanke kuuluu Manner-Suomen ESR-ohjelmaan ja toimintalinjaan 2: Työllistymisen ja työmarkkinoilla pysymisen edistäminen sekä syrjäytymisen ehkäiseminen.

Tämän selvityksen tavoitteena on kartoittaa nuorten romanien kohtaamia esteitä ja vaikeuksia jatko-opinnoissa ja selvittää myös, millaista tukea he mahdollisesti tarvitsevat opiskelupaikan hakuun ja valmistumiseen. Selvityksen ovat rahoittaneet Keski-Suomen elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus sekä Jyväskylän kaupunki.

Romaniväestön integroituminen yhteiskuntaan edellyttää vielä pitkäjänteistä toimintaa. Romanit tarvitsevat tukea työmarkkinoille kuntoutumiseen ja kouluttautumiseen. Työmarkkinoille pääsy edellyttää koulutuksen kautta saatua ammattitaitoa. Romanien koulutustaso on vielä alhainen. Tarvitaankin selvitystä siitä millaisia tukitoimia romanit tarvitsevat koulutustason nostamiseksi.

Jyväskylän alueen romaneilla on pääsääntöisesti peruskoulu suoritettu, mutta ammatillisen tutkinnon suorittaneet jäävät vähemmistöön ja lukion tai vielä korkeakoulun käyneitä on vain ani harva. Tämän kaltainen koulutusjakauma käy ilmi myös esiselvitykseen osallistuneissa. Peruskoulun jälkeisiin opintoihin siirtymien edellyttää peruskoulun suorittamista niin hyvin, että romanit ovat mukana tasavertaisina opiskelijajoukossa. Romanit tarvitsevat tukea peruskoulun parempaan suorittamiseen ja peruskoulun jälkeisiin opintoihin hakeutumiseen. Tukitoimien tavoitteena on edistää romanien työllistymistä.

Romaniväestöä koskevaa tutkimus- ja kehittämistyötä tukevaa, tuloksia hyödyntävää ja henkilöstön koulutusta järjestävää tahoja ei ole ja tällaisesta toiminnasta vastaavaa pysyvää rakennetta tarvitaan. Sosiaali- ja terveydenhuollon palveluissa ja oppilaitoksissa on tarve romaneita koskevalle erityistiedolle. Romaniväestön yksilökohtaisen tukemisen lisäksi tarvitaan rakenteiden kehittämistä, jotta romaniväestön koulutustasoa voidaan nostaa ja sitä kautta lisätä heidän työelämävalmiuksiaan.

Tämä selvitys koostuu viidestä luvusta. Ensimmäinen on tämä johdanto. Toinen luku käsittelee hanketta yleisesti: ROMKO – romanien koulutustason nostaminen - esiselvityksen tavoitteiden, kohderyhmän ja aiemman aiheeseen liittyvän tutkimusten ja selvitysten esittely. Kolmannessa luvussa esitellään hankkeen toteutus ja aineisto,

jossa käydään läpi muun muassa aineiston keruu ja analysointi. Neljännessä luvussa käsitellään haastatteluiden perusteella saadut tulokset ja viidennessä, pohdinnassa, käydään vielä läpi tutkimuksen tuloksia, niiden suhdetta aiempaan tietoon ja mahdollista tulosten hyödynnettävyyttä.

ROMKO eroaa aikaisemmista selvityksistä siinä, että ROMKO-hankkeessa selvitetään Jyväskylän seudun romanien tilannetta yksilö- ja perhetasolla. Romanit työelämään hankkeen (ESR, Equal) 2004–2007 arvioinnin mukaan hankkeessa olisi pitänyt ottaa asiakkaan perhe enemmän huomioon. Romanikulttuurissa perheen merkitys on erityisen tärkeä kaikissa elämän toiminnoissa.

2. ROMKO

2.1 Tavoitteet

Koko hankkeen tuloksena on kaksiosainen raportti, joka kuvaa Jyväskylän seudun (Jyväskylän lisäksi erityisesti ne kunnat, joista on haluttu tehdä yhteistyötä Jyväskylän kanssa kuten Muurame ja Petäjävesi) nuorten romanien kouluttautumisen esteitä ja tuen tarvetta sekä Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen roolia romaniväestön integroitumisen tukemisessa.

Tämä esiselvitys on tuon kaksiosaisen raportin ensimmäinen osa ja pyrkii kuvaamaan nuorten romanien kouluttautumisen esteitä ja tuen tarpeita. Esiselvityksen kysymykset ovat seuraavat:

1. Millaisia esteitä on peruskoulun päättäneiden romanien jatkokoulutukseen hakeutumiselle?
2. Millaista tukea romanien jatkokoulutukseen hakeutumiselle tarvitaan?
3. Millaisia esteitä on romanien peruskoulun jälkeisten tutkintojen loppuun saattamiselle?
4. Millaista tukea romaniopiskelijat tarvitsevat opintojen loppuun saamiseksi?

Esiselvitys pyrkii siis tuottamaan tietoa ja kuvaamaan nuorten romanien koulutusta, sen esteitä ja tuen tarvetta juuri romaninuorten ja osittain heidän vanhempiensa näkökulmasta. Esteillä tarkoitetaan tässä selvityksessä romaninuorten kohtaamia ja kokemia opintojen hakeutumiseen ja loppuunsaattamiseen liittyviä estäviä tekijöitä ja vaikeuksia, joita voivat olla esimerkiksi motivaatio, tiedon puute, terveydelliset seikat, perheen vaikutus, aiemmat huonot kokemukset, syrjintä tai opiskelutaitojen puute. Tuen tarpeet voivat opiskelussa tai opintoihin hakautumiseen olla muun muassa tieto opiskelumahdollisuuksista, tieto hakumenettelyistä ja opintojen tukimuodoista, vertaistuki, opiskelutaitojen opetus tai apua kodin ja lasten hoidossa.

2.2 Kohderyhmä

Jyväskylän seutukunnan alueella on arvioitu asuvan noin 400 romania. Tieto perustuu arvioon, sillä etnisin perustein ei lain mukaan saa pitää rekisteriä. Selvityksen kysymyksiin pyritään vastaamaan haastatteluilla, jotka kohdistuvat nuoriin romaneihin (15–29-vuotiaat), jotka ovat jo mahdollisesti suorittaneet jonkin tutkinnon, suorittamassa tutkintoa tai eivät ainakaan vielä ole hakeutuneet opiskelemaan ja heidän vanhempinsa. On arvioitu, että esiselvityksen kohderyhmään kuuluu kokonaisuudessaan noin 100 nuorta.

2.3 Aiemmat aiheeseen liittyvät tutkimukset ja selvitykset

Romanien kouluttautumisesta ja työelämästä on verrattain vähän olemassa aiempaa tutkimusta ja tietoa. Jyväskylän alueella tällaista tarkempaa tietoa romanien kohtaamista esteistä ja tuen tarpeesta opiskeluissa ei ole olemassa. Susanna Rajala ym. (2011) ovat tehneet opetushallituksen selvityksen romanioppilaiden perusopetuksen tilannekatsauksen, jossa on selvitetty perusopetuksen lisäksi myös peruskoulun päättämistä ja jatkokoulutukseen hakeutumista.

Yleinen koulumenestys peruskoulussa näyttää vaihtelevan romanilasten –ja nuorten välillä, aivan kuten kaikkien muidenkin. On kuitenkin tiedossa, että romanioppilailla on valtaväestöä suhteessa enemmän ongelmia koulunkäynnissä. Esimerkiksi 22,3 % selvityksen (Rajala ym. 2011) kyselyyn osallistuneista romaneista on kerrannut jonkin peruskoulun luokka-asteen. Toisaalta myös erinomaisesti koulussa menestyviä romaneja oli 7,4 % (Rajala ym. 2011 27, 29-30.), joten romanit eivät vaikuttaisi olevan mitenkään homogeeninen ryhmä. Romaniväestön sisällä on sosiaalis-taloudelliseen asemaan liittyvää eriytymistä sekä erilaisia näkemyksiä romani-identiteetistä ja romanikulttuurista (Syrjä & Valtakari 2008 128).

Romaneilla on suhteellisen alhainen koulutustaso. On arvioitu ja tutkittu, että jopa 70%:lla romaneista on koulutuksena pelkkä peruskoulu tai kansakoulu (Syrjä & Valtakari 2008 44). Alhainen koulutus voidaankin nähdä merkittävänä työpaikan saantia

haittaavana tekijänä suomalaisessa yhteiskunnassa, jossa suoritettu tutkinto on usein ehto myönteiselle rekrytointipäätökselle.

Vuosittain ilman peruskoulun päättötodistusta jääneitä romaninuuria on noin 19 % ikäluokasta (Rajala ym. 2011 58). Rajalan ym. (2011 60-61) mukaan peruskoulun päättäneistä romaneista 85 % hakeutuu suoraan toisen asteen, useimmiten ammatilliseen koulutukseen. Koulutuksen nivelvaiheet nähdään romanien näkökulmasta hyvin merkittäviksi. Romanien jatkokoulutuksen haasteita ovat varhainen aikuistuminen ja perheen perustaminen sekä puutteelliset tiedot ammasteista ja opiskeluista. Romanit usein hakeutuvatkin opintoihin aikuisiällä ja erityisesti aikuiskoulutus on ollut hyvä mahdollisuus hankkia ammatti ja päästä työelämään. Romanien koulutuksen onnistumisen edellytyksenä onkin nähty romaniväestön tarpeiden, erityispiirteiden ja elämäntilanteen huomioon ottamista. (Syrjä & Valtakari 2008 132–133.)

Rajalan ym. (2011 63) mukaan Suurin osa romaninuurten vanhemmista piti nuorten jatkokouluttautumista tärkeänä ja tarpeellisena. Kaksi kolmesta vanhemmista piti jatko-koulutuksen kannalta tärkeimpänä kodin, koulun ja kavereiden tukea ja esimerkkiä. Monen mielestä nuorille on tarjolla tarpeeksi tietoa jatkokouluttautumismahdollisuuksista, mutta siltikin puolet vanhemmista toivoivat vielä lisää tukea ja ohjausta jatkokoulutukseen liittyvissä asioissa.

Ainakin työelämässä asenteet, ennakkoluulot ja syrjintä tuntuvat olevan romaneille ongelma ja este työllistymiselle. Työnhakijana olevat romanit ovat kokeneet työnantajan ennakkoluulot jopa suurimmaksi esteeksi työllistyä (Syrjä & Valtakari 2008 134). Vähemmistövaltuutetun selvityksen (2014 25) mukaan viimeisen viiden vuoden aikana yli puolta romanityönhakijaa on syrjitty työnhaussa. On vaikea kuitenkin sanoa, millainen rooli ennakkoluuloilla ja syrjinnällä on suhteessa koulutukseen ja koulutukseen hakeutumiselle.

Romanioppilailla ja nuorilla on Rajalan ym. (2011 64) mukaan monenlaisia tulevaisuuden, ammattiin ja työelämään liittyviä haaveita. Tärkeimpinä tekijöinä tulevaisuuden suunnitelmien toteutumiseksi pidettiin koulumenestystä ja omaa motivaatiota. Viidennes vastaajista piti romanitaustaa suurimpana haasteena ja, toisaalta, yhtä moni ei nähnyt mitään esteitä suunnitelmiansa toteutumiseksi.

ROMKO eroaa aikaisemmista selvityksistä siinä, että ROMKO-hankkeessa selvitetään Jyväskylän seudun romanien tilannetta yksilö- ja perhetasolla. Romanit työelämään hankkeen (ESR, Equal) 2004–2007 arvioinnin mukaan hankkeessa olisi pitänyt ottaa asiakkaan perhe enemmän huomioon. Pelkästään asiakkaan tilannetta selvittämällä ja tukemalla voivat tukitoimenpiteet osoittautua heikoiksi tai jopa tehottomiksi. Romanikulttuurissa perheen merkitys on erityisen tärkeä kaikissa elämän toiminnoissa.

3. Aineisto ja menetelmä

3.1 Aineiston keruu

Romanien koulutuksen esteitä ja tuen tarpeita selvitettiin henkilökohtaisin haastatteluin. Haastattelut suoritettiin esimerkiksi kotikäynneillä tai oppilaitoksissa opiskeleville nuorille. Haastattelu oli vapaaehtoinen ja haastatteluja tehtiin harkinnan varaisesti sen verran, kuin haastattelijat kokivat tarpeellisiksi ja haastatteluista saatiin jotain uutta tietoa.

Haastattelu muistuttaa eniten puolistrukturoitua haastattelua tai teemahaastattelua. Teemahaastattelussa haastattelu ei etene tarkkojen kysymysten mukaan, vaan väljemmin, ennalta määriteltyjen teemojen mukaan. Teemat ovat kaikille haastateltaville samat, vaikka etenemisjärjestyksen on mahdollista olla erilainen. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.)

Puolistrukturoitu haastattelussa kaikille haastateltaville esitetään samat, tai likipitään samat kysymykset, samassa järjestyksessä. Puolistrukturoitu haastattelu ja teemahaastattelu voivat muistuttaa paljonkin toisiaan. Haastattelulle on voitu määrittää tiettyjä teemoja, mutta kysymykset voivat olla melko tarkkojakin, jos halutaan saada selville kuitenkin täsmällisiä asioita. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.)

Tässä esiselvityksessä käytetty haastattelu koostuu nuorten kohdalla taustatiedoista, joissa selvitetään haastateltavan ikä, viimeisintä suoritettua tutkintoa ja tyytyväisyyttä peruskoulun päättötodistukseen sekä asumismuotoa (yksin, vanhempien kanssa, puolison kanssa...) ja perheen koostumusta. Varsinaiset haastattelukysymykset koostuvat nuorten kohdalla 8 kysymyksestä ja nuorten vanhempien viidestä. Vaikka kysymykset ovat melko valmiiksi rakennettuja, voidaan haastattelu nähdä teemahaastattelun kaltaisena. Haastattelijalla on siis tärkeä rooli esittää kysymykset siten, että haastateltavat ymmärtävät ne. Lisäksi haastattelijat voivat täsmentää vastauksia ja esittää lisäkysymyksiä, jotta vastauksista saataisiin mahdollisimman perusteltuja. Näin ollen haastattelua voitaneen pitää puolistrukturoituna tai tiukemmin rakennettuna teemahaastatteluna.

Romaninuorten haastattelukysymyksissä kysytään opintojen mahdollista keskeytymistä, nykyistä opiskelua, mahdollista halua opiskeluun (etenkin jos ei opiskele), esteitä ja vaikeuksia jatkokoulutukseen hakeutumisessa, tuen tarvetta jatkokoulutukseen hakeutumisessa, esteet ja vaikeudet opintojen loppuun saattamiseksi, tuen tarve opintojen loppuun saattamiseksi ja vanhempien suhtautuminen koulutukseen. Koko romaninuorten haastattelurunko on tämän raportin liitteenä (Liite 2).

Nuorten vanhemmilta kysyttiin taustatietoina koulutustasoa ja mahdollista kouluttamishalua, mikäli aiempaa koulutusta ei ole. Lisäksi selvitettiin työtilannetta: Onko haastateltava ollut töissä ja kuinka kauan. Varsinaisissa haastattelukysymyksissä kysyttiin vanhempien omaa suhtautumista koulutukseen, näkemyksiä romaninuorten kohtaamista esteistä ja vaikeuksista jatkokoulutukseen hakeutumiselle, näkemyksiä romaninuorten tuen tarpeista jatkokoulutukseen hakeutumiselle, näkemyksiä esteistä ja vaikeuksista opintojen loppuun saattamiseksi ja näkemyksiä tuen tarpeista opintojen loppuun saattamiseksi. Koko vanhempien haastattelurunko on tämän raportin liitteenä (Liite 3).

Aineiston keräämisen haastatteluilla suorittivat Jyväskylän kaupungin romanipalvelujen ohjaaja, Kirsi Florin sekä sosiaalisen isännöinnin asumisohjaaja, Alvari Palmi toukokuussa – kesäkuussa 2014. Kaikkiaan haastatteluja oli yhteensä 36 kappaletta (n=36). Romaninuorten haastatteluiden osuus oli 23 kappaletta (n=23), joka on noin neljäsosa arvioidusta kohderyhmästä ja vastaavasti vanhempien oli 13 kpl (n=13).

Haastattelijat tuntevat romaninuoret hyvin työnsä kautta. Haastattelut suoritettiin kotikäynneillä tai erilaisissa tapahtumissa, joihin romaninuoret olivat kokoontuneet (esimerkiksi leirit). Haastatteluihin saatettiin myös pyytää, jos haastattelijat tapasivat tai huomasivat romaninuoren esimerkiksi kaupungilla.

Jotkin erikseen sovitut haastattelut saattoivat olla vaikea toteuttaa, sillä haastattelu oli mahdollisesti jo unohdettu, kun haastattelijalla saapui tekemään haastattelua. Haastattelut oli alun perin tarkoitus nauhoittaa, mutta nauhoittamisesta luovuttiin, sillä nauhuri häiritsi haastateltavia. Ilman nauhoitusta haastateltavat kertoivat kysymyksiin avoimemmin vastauksia.

3.2 Aineiston analyysi

Aineiston keruun jälkeen aineisto koottiin yhteen analysoitavaksi. Koska vastaukset olivat suhteellisen lyhyitä, koottiin kaikkien haastattelujen vastaukset yhteen kunkin kysymyksen osalta. Näin vastauksista on helpommin muodostettavissa kokonaiskuva.

Aineiston analyysikeinona on teemoittelu, joka tarkoittaa sitä, että kunkin kysymyksen (tai teeman) kohdalla vastaukset jaotellaan alateemoihin, eli vastauksista pyritään muodostamaan kokonaisuuksia vastausten sisältöjen perusteella (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006). Selvityksen kysymyksiinkin peilaten teemoittelun avulla saadaan muodostettua kokonaiskuva nuorten romanien kohtaamista vaikeuksista ja esteistä sekä heidän tuen tarpeistaan jatkokoulutukseen liittyen. Teemoittelun perusteella aineistoa ja vastuksia on mahdollista myös kvantifioida, eli selvittää tiettyjen vastausten tai haastatteluissa esiintyvien seikkojen lukumäärää (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006). Näin saadaan selville eri vastausten yleisyys ja esimerkiksi mahdollisten jatkotoimenpiteiden tai -hankkeiden suunnittelu on helpompaa, kun tiedetään miten yleisiä vaikkapa tietyt vaikeudet ovat jatkokoulutukseen hakeutumiselle. Tuloksista on näin mahdollista tehdä yhteenvetoa myös taulukko –tai kuvimuodossa. Aineiston analyysin suoritti ja raportin kirjoitti Itä-Suomen Yliopiston sosiaalihallintotieteen opiskelija ja Jyväskylän kaupungin aikuissosiaalityön ja kuntouttavien palvelujen hallinnon harjoittelija, Simo Parkkinen.

4. Tulokset

4.1 Nuorten vastaukset

Vastaukset ja niistä saadut tulokset käydään läpi hyvin yleisellä tasolla, sillä aineiston koosta (sen pienuudesta) johtuen yksityiskohtaisempi tulosten erittely voisi mahdollistaa selvitykseen osallistuneiden tunnistamisen. Kunkin kysymyksen vastaukset on eritelty kokonaisuuksittain ja eri kokonaisuuksien yleisyys on esitetty myös kuvioilla niiden kysymysten kohdalla, joissa se on järkevää toteuttaa. Kokonaisuuksien muodostamisessa piti käyttää tulkintaa, sillä vastaukset saattoivat olla erilaisia, vaikka niillä lopulta viitattiinkin samaan asiaan. Tämä koskee nuorten kohdalla erityisesti kysymyksiä 4 – 7 ja vanhempien kohdalla 2 – 4, mistä myös kuviot ovat tarkemmin esitetty. Vastaajat saattoivat mainita yhdessä kysymyksessä monta erilaista asiaa, joka selittää hyvinkin paljon eriävät vastausten osuudet. Näin ollen tuloksista ei voida juuri tulkita suoria riippuvuussuhteita vastausten välillä tai tilastollisia merkitsevyyksiä.

Nuorten kohdalla ikäjakauma noudatteli tarkkaan nuorisotakuun ja selvitykselle määritellyjä ikärajoja. Haastateltavien ikäjakauma oli 15 – 29 vuotta, painottuen kuitenkin vähän 20 ikävuoden molemmille puolille. Naisia haastateltavista oli 14 ja miehiä yhdeksän. Selvästi suurimmalla osalla nuorista viimeisin suoritettu tutkinto tai koulu oli peruskoulu. Noin puolet haastateltavista kuitenkin opiskeli jotakin alaa. Yleisin peruskoulun jälkeinen tutkinto, johon opiskeltiin, tuntui olevan ammattitutkinto. Noin kolmasosa vastanneista ei kuitenkaan opiskellut mitään, eikä ollut ilmoittanut olevansa töissä. Muutamat suorittivat kesken jäänyttä peruskoulua.

Peruskoulun päättötodistukseensa nuoret olivat pääosin tyytymättömiä. Vain muutamasta vastauksesta sai käsityksen, että he olivat varauksetta tyytyväisiä todistukseensa. Asumismuodot olivat jakautuneet tasaisesti. Eniten oli kuitenkin täysin yksin asuvia. Muutoin haastateltavat asuivat vanhempien luona, yksinhuoltajina sekä puolison kanssa.

Ensimmäisessä varsinaisessa haastattelukysymyksessä kysyttiin opintojen keskeyttämistä, syytä ja keskeytettyjen opintojen alaa ja tasoa. Hieman yli puolet vastaajista

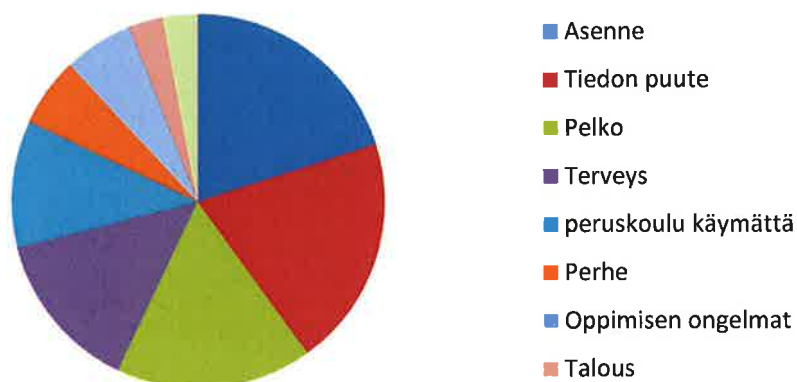
ei ollut keskeyttänyt mitään opintoja. Kuten mainittu, muutamat olivat keskeyttäneet peruskoulun ja / tai suorittamassa sitä. Muuten lähes kaikki jatkokoulutuksen keskeyttäneet olivat 2. asteen ammattitutkintoja. Läheskään kaikki eivät olleet ilmoittaneet syytä keskeytykselle, mutta esiinnousseita syitä oli kiinnostuksen loppuminen, terveys, perheen perustaminen ja perheen muutto.

Toinen kysymys koski nuorten haastattelun aikaista opiskelua. Suurin osa vastanneista oli haastattelun aikaan opiskelemaan. Yleisin tutkinto oli toisen asteen ammattitutkinto. Myöskin melkein kaikki, joilla peruskoulu ei ollut suoritettuna, suorittavat sitä. Noin kolmannes ei opiskellut mitään haastatteluiden aikaan.

Lähes kaikki, jotka vastasivat kolmanteen kysymykseen (kiinnostus opiskeluihin), olivat kiinnostuneita opiskelemaan. Hyvin suosittu tutkintomuoto on toisen asteen ammatillinen koulutus. Noin puolet vastaajista vastasi tähän kysymykseen.

Neljännessä kysymyksessä käsiteltiin nuorten kohtaamia vaikeuksia ja esteitä jatkokoulutukseen hakeutumiselle. Vastauksissa nousi esiin kaikkiaan seitsemän erilaista teemaa tai vastausta. Suurimmiksi vastauskokonaisuuksiksi nousi oma asenne, pelko ja tiedon puute. Asenteeseen sisältyy tekijöitä, kuten motivaatio, ennakkoluulot opiskelua kohtaan, asenne ja myös vähäinen usko omaan kykyihinkin. Nämä tekijät voidaan nähdä ainakin osittain henkilöstä itsestään johtuviksi. Mainittakoon, että vähäinen usko omaan kykyihinkin jäi tässä kokonaisuudessa selvästi vähemmistöön. Pelkoon kuuluu pelko kiusaamisesta, syrjinnästä, yksinäisyydestä ja pelko olla valtaväestön seassa. Tiedon puutteessa nousi esiin tiedon puute opiskelumahdollisuuksista, hakumenettelyistä ja tukimuodoista. Muut, vähemmän mainitut seikat neljännessä kysymyksessä oli terveys, opiskelun ongelmat, kuten oppimisvaikeudet tai opiskelutaitojen puute, perhe, taloudelliset asiat ja peruskoulun suorittamattomuus.

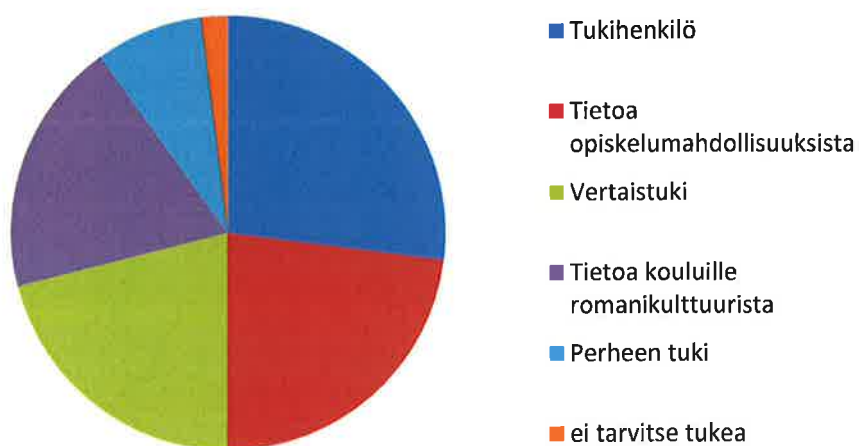
Vaikeudet ja esteet jatkokoulutukseen hakeutumiselle

Kuvio 1. Nuorten haastattelukysymyksen 4 vastausten jakautuminen.

Tuen muodot jatkokoulutukseen hakeutumisessa voidaan tiivistää viiteen vastaukseen. Moni haluaisi lisää tietoa koulutusmahdollisuuksista. Myös vertaistuki sekä perheen ja vanhempien tuki koetaan tärkeäksi vastauksissa. Vastauksista nousi myös jo tässä vaiheessa esille tukihenkilö tai avustaja ja kouluille haluttiin saada tietoa romanikulttuurista. Viidennessä kysymyksessä tuen tarpeet jakoutuivat hyvin taiseisesti ja vieläpä siten, että hyvin moni vastaajista kertoi monta tarpeelliseksi näkemäänsä tukimuotoa opiskeluihin hakeutumisessa.

Tuki koulutukseen hakeutumiselle

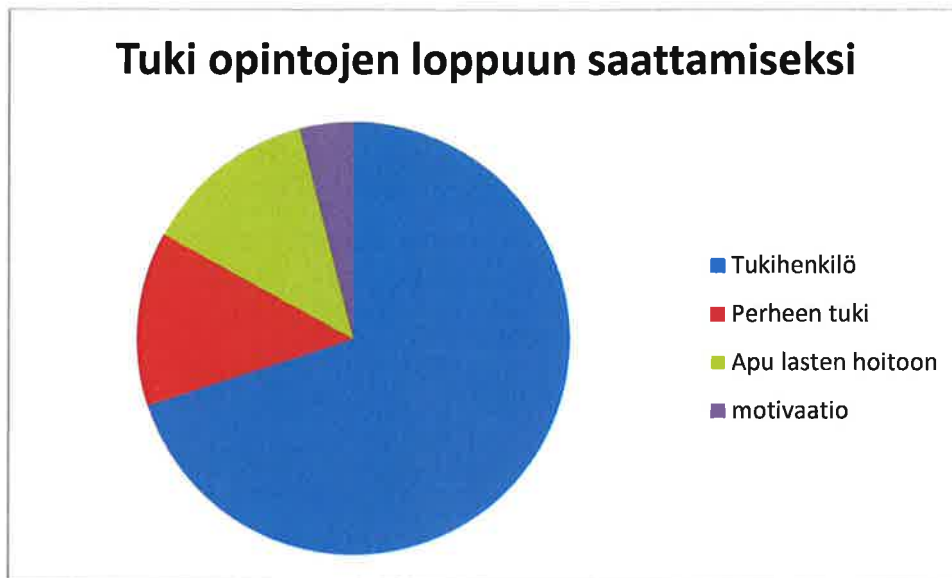
Kuvio 2. Nuorten haastattelukysymyksen 5 vastausten jakautuminen.

Esteiksi ja vaikeuksiksi opintojen loppuun saattamiselle haastateltavat kertoivat vähäisen motivaation ja uskon omiin kykyihin, huonon asenteen ja kärsimättömyyden. Tässäkin kysymyksessä nämä seikat voidaan nähdä ainakin osittain henkilöstä itsestään lähteviksi. Myös opiskeltava ala on koettu vääräksi ja mielenkiinto sitä kohtaan on osalla vastaajista lopahtanut. Haastatteluiden perusteella eniten romaninuorten opiskeluihin vaikeuksia toi juuri asenteelliset kysymykset, joita ylempänä onkin lueteltu. Seuraavaksi eniten mainittiin lukuaineiden ja kirjallisten tehtävien vaikeus, syrjintä, kiusaaminen ja yksinäisyys. Muita harvemmin esiinnousseita syitä olivat terveydelliset seikat ja matka opiskelupaikkakunnalle –tai paikkaan. Löytyipä kysymykseen myös vastaus, jossa koettiin, ettei mitään erityisiä ongelmia ole.

Kuvio 3. Nuorten haastattelukysymyksen 6 vastausten jakautuminen.

Lähes jokainen seitsemänteen kysymykseen vastannut kertoi tuen tarpeeksi opintojen loppuun saattamiselle avustajan tai tukihenkilön. Tätä tarvetta oli usein perusteltu kirjallisten tehtävien tai lukuaineiden (ns. teoreettisempien opintojen) vaikeudella. Tukea kaivattiin myös lasten hoitoon ja vanhempien ja perheen merkitys ja heidän tukensa nähtiin opintojen loppuun suorittamisen kannalta tärkeäksi.

Kuvio 4. Nuorten haastattelukysymyksen 7 vastausten jakautuminen.

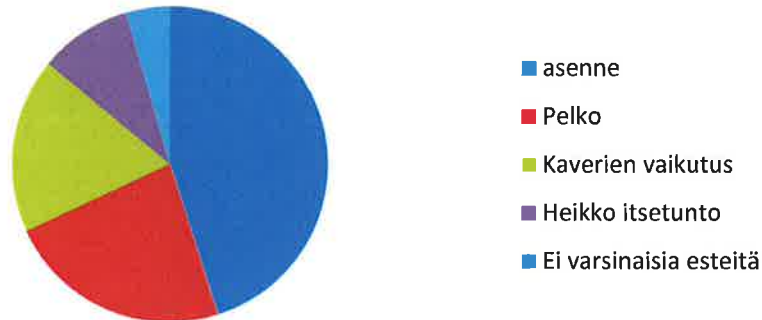
Kaikki vastanneet kertoivat kahdeksannessa kysymyksessä, että heidän vanhempansa suhtautuvat opiskeluun myönteisesti. Vaikuttaa ainakin siltä, että lähtökohtaisesti romaninuoret saavat kannustusta ja tukea vanhemmiltaan opiskeluihin liittyvissä asioissa. Ammatti ja yhteiskunnassa mukana oleminen nähdään tärkeänä romani-perheissä.

4.2 Vanhempien vastaukset

Suurimmalla osalla haastatelluista romaninuorten vanhemmista oli jokin toisen asteen tutkinto ja pienellä osalla ainoa suoritettu tutkinto tai koulu oli peruskoulu. Lähes kaikki haastatteluun osallistuneista vanhemmista on ollut töissä 2 vuotta tai enemmän. Kaikki vanhemmat pitivät koulutusta ja tutkintoa erittäin tärkeänä. Se nähtiin myös vanhempien keskuudessa lähes pakollisena, jos haluaa saada työpaikan.

Kysyttäessä vanhempien näkemyksiä nuorten kohtaamista esteistä ja vaikeuksista koulutukseen hakeutumisessa ehdottomasti suurimmaksi syyksi nähtiin motivaation puute nuorilla. Toisaalta myös yksinäisyyden, syrjinnän ja / tai kiusaamisen pelko nousi esille monissa vastauksissa. Osassa vastauksissa huomioitiin myös kaverien vaikutus opintoihin, joka voi olla kielteinen tai myönteinen.

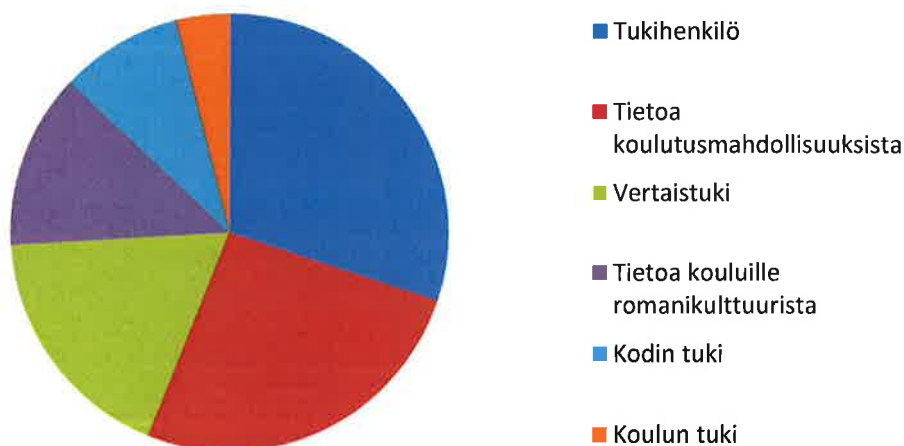
Näkemykset nuorten romanien esteistä ja vaikeuksista jatkokoulutukseen hakeutumiselle

Kuvio 5. Vanhempien haastattelukysymyksen 2 vastausten jakautuminen.

Tuen tarpeiksi nuorille koulutukseen hakeutumiselle vanhemmat kokivat tukihenkilön tai avustajan. Suurimmassa osassa vastauksista painotettiin kuitenkin tietoa koulutusmahdollisuuksista ja toisaalta vertaistukea, eli ilmeisesti koulutukseen olisi helpompaa hakeutua, jos on tiedossa, että myös muita romaneja on hakeutunut samaan koulutusohjelmaan. Myös vanhemmat vastasivat jo tässä vaiheessa avustajan tai tukihenkilön ja nähtiin tärkeäksi, että koulut saisivat tietoa romanikulttuurista.

Näkemykset nuorten romanien tuen tarpeesta jatkokoulutukseen hakeutumiselle

Kuvio 6. Vanhempien haastattelukysymyksen 3 vastausten jakautuminen.

Vanhemmat näkivät opiskelun loppuun saattamisen kannalta vaikeuksiksi erityisesti opiskelutaitojen puutteen, uskon puutteen omiin kykyihin, lyhytjänteisyyden sekä syrjinnän ja kiusaamisen tai pelon niistä. Kahdessa vastauksessa nousi esiin myös tuen puute, mutta näitä vastausta ei oltu avattu tarkemmin, joten on vaikea sanoa minkä tyyppistä tukea nuorille haluttiin.

Kuvio 7. Vanhempien haastattelukysymyksen 4 vastausten jakautuminen

Vanhempien näkemykset tuen tarpeesta opintojen loppuun saattamiseksi olivat lähes yksimielisiä. Jokainen vastanneista mainitsi avustajan tai tukihenkilön erityisesti kirjallisiin tehtäviin ja lukuaineisiin. Myös kodin ja vanhempien tuki nähtiin tärkeäksi opiskeluissa ja tarve lasten hoidossa auttamiseen nousi myös esiin vastauksissa.

4.3 Perhenäkökulma

Perheen tuki käsitettiin enemmänkin vanhempien tueksi. Sisarusten keskinäisestä tuesta ei puhuttu mitään eikä sisarusten opiskelun menestyksellä tai motivaation tasolla näyttänyt olevan vaikutusta. Samassa perheessä saattoi olla hyvin motivoituneita opinnoissa menestyviä sisaruksia ja motivoitumattomia ja huonosti opintoihin haakeutuvia tai niissä menestyviä sisaruksia. Ystäväpiiri vaikutti sisaruksia enemmän. Nuoret kertoivat haastatteluissa, että jos koulussa olisi kaveri, olisi paljon helpompaa opiskella. Kaverit motivoivat opiskelussa toinen toisiaan.

Yhdessä haastateltavassa perheessä poika menestyi opinnoissa hyvin, yksi perheen tytär kävi peruskoulun ja jatko-opinnot vanhempien tukemana niin, että vanhemmat veivät tytön kouluun. Toista tytärtä vanhemmat ”veivät tappelulla eteenpäin” peruskoulun yhdeksänneltä luokalta alkaen. Tytär pääsi opiskelemaan toiselle asteelle, mutta hän osallistui opintoihin vain muutaman päivän ajan. Tämän esiselvityksen menetelmä ei ole riittävä selvittämään sitä, onko kuitenkin tämän perheen nuoremman tyttären motivaatioon vaikuttanut ison siskon heikko motivaatio. Asiaa olisi voinut selventää jonkin verran enemmän se jos haastattelukysymyksissä olisi olla vielä tarkempi kysymys siitä miten eri perheenjäsenet voivat tukea opiskelussa.

Perhenäkökulma tuli haastatteluissa kuitenkin esille, koska nuorten lisäksi haastateltiin vanhempia. Vanhempien tuki nähtiin tärkeäksi opiskeluissa. Yksi vanhempien merkittävä tukemisen tapa on auttaa lastenhoidossa. Vanhemmat suhtautuivat hyvin myönteisesti ja kannustavasti opiskeluun ja toimivat mallina opiskelulle.

5. Pohdinta

Tämän esiselvityksen tavoitteena oli selvittää romaninuorten (15-29- vuotiaat) opiskeluihin (peruskoulun jälkeisiä) liittyviä vaikeuksia ja tuen tarpeita. Esiselvityksessä on otettu mukaan jonkin verran myös nuorten vanhempien näkemyksiä samoista asioista.

Esiselvityksen tiedon hankinta suoritettiin puolistrukturoidulla haastatteluilla. Haastatteluilla saatu aineisto analysoitiin teemoittelemalla. Teemoittelu soveltui hyvin tämän tyyppisen aineiston analyysiin, sillä kysymykset ja niihin saadut vastaukset olivat melko suoraviivaisia ja jokainen erilainen vastaus voidaan nähdä teemana, erilaisena näkemyksenä opiskeluun liittyvistä esteistä ja tuen tarpeista. Nuorten ja nuorten vanhempien kysymykset erosivat jonkin verran toisistaan. Nuorilta kysyttiin asioita luonnollisesti heidän omaan, haastattelun aikaiseen tilanteeseen peilaten, kun taas vanhemmilta kysyttiin hieman vähemmän kysymyksiä ja kysymyksissä painottui vanhempien näkemykset nuorten opiskeluihin liittyvissä asioissa.

Esiselvityksen tulosten valossa näyttää siltä, että ehdottomasti suosituimmat tutkinnot romanien keskuudessa ovat toisen asteen ammatilliset tutkinnot. Ammattikoulutus oli enemmistössä sekä opintojen keskeyttäneiden, haastattelujen aikaan opiskelleiden että kiinnostuksena opiskeluihin ilmaisseiden keskuudessa. Tämä tulos on selvästi samansuuntainen, kuin romanioppilaiden perusopetuksen tilannekatsauksessa (Rajala ym. 2011), josta siis kävi ilmi, että suurin osa peruskoulunsa päättäneistä romaneista myös valtakunnallisesti hakeutuu juuri ammattitutkintoon tähtäävään koulutukseen.

Vaikeuksiksi ja esteiksi koulutukseen hakeutumiselle romaninuoret kertoivat useita erilaisia tekijöitä. Vaikeuksiksi kerrottiin oma motivaatio ja asenne, oppimisvaikeudet, opiskelutaitojen puute, taloudelliset seikat, terveys, perhe ja vähäinen usko omaan kykyihin. Selvästi useimmiten vastaajien keskuudessa mainittiin kuitenkin tiedon puute ja pelko kiusaamisesta, syrjinnästä ja yksinäisyydestä. Tukimuodoiksi koulutukseen hakeutumiselle ehdotettiin tietoa tai tiedon lisäämistä opiskelumahdollisuuksista ja opiskeluun liittyvistä tukimuodoista, myös kouluille haluttiin saada lisää tietoa ro-

manikulttuurista ja haluttiin myös, että luokallaan / kursseilla olisi useampia romaneja. Tässä vaiheessa esille tuli myös tukihenkilö tai avustaja ja vanhempien ja perheen tukea pidettiin tärkeänä.

Näistä vastauksista herää kysymys, etteikö peruskoulussa oppilaanohjauksessa esitellä opiskelumahdollisuuksia riittävästi, vai minkälaista tietoa jatkokoulutuksesta halutaan? Onko tämä tiedottomuus myös muiden nuorten keskuudessa? Sinällään on kuitenkin loogista, että jos nuorilla ei ole riittävästi tietoa opiskelumahdollisuuksista, on opiskeluihin hakeutuminenkin vaikeaa.

Jo opiskeluihin hakeutumisessa tueksi ehdotettiin tukihenkilöä. Tiedon saannin näkökulmasta ehdotus voisikin olla toimiva ja ehkä opiskeluihin hakeutumisen kynnyksiä voisi pienentyä jos on tiedossa että nuorille on olemassa tukihenkilö, joka auttaa opintoihin liittyvissä kysymyksissä. Mikäli tukihenkilö tässä vaiheessa nähdään nimenomaan tiedonsaannin kannalta tärkeäksi, voisi olla mielekästä yhdistää tukihenkilön ja tiedon tarpeen vastauskokonaisuudet. Tällöin tiedon tarve olisi lähes puolet kaikista vastauksista. Tukihenkilö ja vertaistuki, eli muut romaniopiskelijat voivat hillitä ainakin pelkoja kiusaamisesta, syrjinnästä ja yksinäisyydestä. Vastauksista on tulkittavissa, että ainakin osaa romaneista on kiusattu ja syrjitty jossain vaiheessa heidän koulu-uraansa. Vaikuttaa siis siltä, että paitsi työelämässä, syrjintä on merkittävä haitta romanien työllistymiselle (Syrjä & Valtakari 2008; Vähemmistövaltuutettu 2014), myös opiskeluissa sillä on jonkinasteinen opiskeluintoa laskeva vaikutus. Pelkkä pelkokaan ei tällaisissa asioissa yleensä synny tyhjästä.

Jyväskylän kaupunki tarjoaa ja kehittää parhaillaan romanikulttuuriesityksiä oppilaitoksille, lisäksi varmasti ainakin sellaisilla oppilaitoksilla on tietoutta romanikulttuurissa, joissa romaneja opiskelee. Ilmeisesti tietoa halutaan saada myös muille opiskelijoille. Parhaimmillaan, oikein toteutettuna, vaikkapa juuri kulttuuriesitelmä ja siitä saatu tieto voi madaltaa kynnyksiä eri kulttuurien kanssakäymiselle ja tätä kautta myös opiskeluihin hakeutuminen voi muuttua helpommaksi romanien keskuudessa.

Esteiksi opintojen loppuun saattamiseksi koettiin vähäisissä määrin matka opiskelupaikalle sekä terveydelliset seikat. Useimmiten mainittiin oma asenne ja motivaatio, yksinäisyys, kiusaaminen ja syrjintä sekä kirjallisten tehtävien ja lukuaineiden vaike-

us. Tueksi opintojen loppuun saattamiseksi ehdotettiin ennen kaikkea tukihenkilöä tai avustajaa. Lisäksi lasten hoitoon tarvittiin apua ja kodin ja perheen tuki on koettu tärkeäksi.

Tukihenkilön toivottiin muutamissa vastauksissa olevan romanitaustainen henkilö. Jäi kuitenkin epäselväksi tarkoittivatko kaikki vastanneet, että tukihenkilön tulisi olla juuri romanitaustainen vai sopisiko tehtävään myös niin sanottuun valtaväestöön kuuluva henkilö. Kieltämättä tukihenkilö voisi vastata hyvinkin moneen vaikeuteen opinnoissa. Avustaja nimitys voi olla tässä tapauksessa harhaanjohtava, sillä tuskin jatko-opinnoissa on mahdollista olla kouluavustajan tyyppistä, kokoaikaista avustajaa. Opintojen luonne muuttuu peruskouluun verrattuna liikkuvammaksi ja kurssejakin on jonkin verran jo toisellakin asteella mahdollista valita ja räätälöidä omien aikataulujen mukaan. Tukihenkilö, joka voisi olla esimerkiksi kaupungin työntekijä tai muu vastaava, voisi auttaa ja olla tukena opinnoissa harvemmin ja tarvittaessa. Tukea toivottiin erityisesti kirjallisiin tehtäviin ja lukuaineisiin ja tässä tukihenkilö voi olla hyvä apu. Myös Rajalan ym. (2011) tilannekatsauksen mukaan erityisesti romanioppilaiden vanhemmat toivoivat lisää ohjausta ja tietoa opiskeluun liittyvissä asioissa.

Kaikki haastatteluun vastanneet nuoret kokivat, että heidän vanhempansa suhtautuvat opintoihin myönteisesti. Myös kaikki haastatellut vanhemmat pitivät koulutusta tärkeänä ammatinsaannin ja elämässä pärjäämisen kannalta. Koska myös yleisesti ottaen romaninuorten vanhemmilla on alhainen koulutustaso, eivät he yleensä kykene auttamaan nuoria kirjallisissa tehtävissä tai teoreettisimmissa opinnoissa.

Lähes jokainen haastateltu vanhempi koki, että nuorten motivaatio on esteenä koulutukseen hakeutumiselle. Otettiin esille myös, että kavereiden esimerkki merkkää paljon. Toinen paljon mainittu seikka myös vanhemmilla oli pelko kiusaamisesta, syrjinnästä ja yksinäisyydestä. Tueksi opintoihin hakeutumisessa esitettiin oikeastaan aivan samat asiat, mitä nuoret itsekin kertoivat. Tukihenkilö, tiedon lisääminen koulutusmahdollisuuksista ja romanikulttuurista sekä vertaistuki voivat ainakin osittain vastata motivaation puutteeseen (erityisesti vertaistuki ja tieto koulutusmahdollisuuksista).

Vaikeuksiksi suorittaa opinnot loppuun vanhemmat kokivat opiskelutaitojen puutteen, asenteen, nuorten uskon omiin kykyihin, kiusaamisen, syrjinnän ja yksinäisyyden ja myös pelon niistä. Tueksi esitettiin tukihenkilöä ja kodin tai perheen tukea. Vanhemmilla ja perheellä voikin olla merkittävä osuus opiskeluiden suorittamisen motivoimisissa, vaikka kyse onkin täysi-ikäisistä ihmisistä.

Kahdessa vanhempien haastatteluissa oli epähuomiossa käytetty nuorten haastattelurunkoa, joten näitä haastatteluja ei ole varsinaisessa aineistossa mukana. Näistä vastauksista selvisi kuitenkin, että vanhempien vanhemmat eivät olleet käyneet minikäänlaisia kouluja ja suhtautuminenkin koulutukseen ja opintoihin saattoi olla kielteinen.

Suurin osa haastatelluista vanhemmista oli itse opiskellut ja työelämässä mukana. Tämän ikäluokan (noin 40 vuotiaat) vanhemmat ovat käyneet ainakin peruskoulun ja suurin osa jyväskyläläisistä vanhemmista on ollut työelämässä. Tämä vaikuttanee vanhempien myönteiseen asennoitumiseen kouluttautumiseen.

Esiselvitykseen haastateltiin hyvin monenlaisessa asemassa olevia romaneja. Haastateltavista osa opiskeli ja kävi töissä, mutta joukossa on myös henkilöitä, jotka eivät osallistu mihinkään yhteiskunnan toimintaan.

Haastatteluilla yritettiin tavoittaa erilaiset suvut ja perheet niin, että haastattelijoiden omaa perhe ja työskentelytaustaa käytettiin haastateltavien perheiden tavoittamisessa. Haastattelijat olivat eri suvuista ja toisen haastattelijan työ oli kohdentunut enemmän töihin ja opiskeluun tukemiseen sekä romanikulttuuriin. Toisella haastattelijalla on päihdetyön koulutus ja hänellä on kokemusta päihdetyöstä sekä työllistymisen ja asumisen tukipalveluista.

Jyväskylässä jo pitkään tehty romanityö on vaikuttanut romaiväestön opiskeluun ja työelämään liittyviin asenteisiin. Erityisesti Jyväskylässä 2004-2007 olleen Romanit työelämään hankkeen (ESR, Equal) vaikuttavuus näkyy paikkakunnalla tapahtuneessa asennemuutoksessa ja aktiivisuudessa. Samoin parhaillaan meneillään olevassa Jyväskylän romaninuorten yhdistyksen JyväRoma ry:n Siltana huomiseen

hankkeessa (2012-2014, RAY) on tehty paljon onnistunutta työtä romaninuorten aktivoimiseksi ja tukemiseksi koulutukseen ja työllistymiseen.

.Selvityksen tavoitteena ei ollut saada tilastollisesti merkitseviä tuloksia, vaan kuulla romanien omia näkemyksiä. Hyvin moni haastateltavista mainitsi samoja asioita, eikä loppuvaiheessa tullut enää ilmi mitään uusia asioita. Voidaan siis olettaa, että saturaatiopiste saavutettiin ja ainakin jossain määrin esiselvityksen tulokset mukailevat niin sanottua todellista tilannetta.

Tällä pienellä otannalla näyttää siltä, että romanien koulutustaso on jo noussut edellisistä sukupolvista ja opiskeluun suhtaudutaan positiivisesti. Näin ollen romanien integroituminen yhteiskuntaan on myös edistynyt ja tulee edistymään edelleen.

Haastatteluissa ei mainittu, että romanikulttuuriin kuuluvat asiat olisivat varsinaisesti olleet esteenä opiskelulle. Joissain yhteyksissä on käynyt ilmi, että romanisukujen väistämivelvollisuus on estänyt koulunkäyntiä tai opiskelua. Romanien opiskelun lisääntyä tämän kaltaiset tilanteet voivat lisääntyä tulevaisuudessa

ROMKO- hankkeen tavoitteena on edistää romanien koulutustason nostamista. Tämän esiselvityksen pohjalta, voidaan tehdä konkreettisia toimenpiteitä tavoitteen saavuttamiseksi. Toimintaa voidaan kehittää esimerkiksi uusien hankkeiden avulla ja kaupungin omana toimintana.

Tämän esiselvitykseen tulokset ovat hyvin samansuuntaisia muiden romaniasioita koskevien selvitysten ja tutkimusten kanssa. Tässä esiselvityksessä suurimmaksi esteeksi ja vaikeudeksi opintoihin liittyvissä asioissa romanit itse näkivät ja kokivat asenteelliset seikat, kuten motivaation ja lyhytjänteisyyden opinnoissa. Tähän on vaikea vaikuttaa yhteiskunnan (esim. oppilaitokset, kunnan palvelut) toimilla. Kuitenkin esimerkiksi tiedon saantiin opiskelumahdollisuuksista, tukihenkilöjärjestelmään, tiedon välittämiseen eri kulttuurien välillä on mahdollista yhteiskunnallisten toimien kautta vaikuttaa.

6. Toimintaehdotuksia ja jo aloitettua toimintaa

Toinen tämän selvityksen haastattelija Jyväskylän kaupungin romanipalveluiden ohjaaja Kirsi Florin on jo tehnyt haastattelujen tulosten perusteella romanikulttuurin esitelmien kehittämissuunnitelman oppilaitoksille omien opintojensa kehittämisprojektina. Kirsi opiskelee oppisopimuskoulutuksella työvalmennuksen erikoisammattitutkintoa. Opintojen osion ”Työvalmennuspalveluiden kehittäminen ja tuotteistaminen” näytössä 9.9.2014 keskusteltiin myös tukihenkilörakenteesta. Kirsi Florin ryhtyy toteuttamaan kehittämissuunnitelmaa yhdessä oppilaitosten kanssa syksyllä 2014.

Toiminnan jatkamiselle on haettu ESR- rahoitusta THL:n hallinnoiman sosiaalisen kuntoutumisen hankekokonaisuuden Jyväskylän pilotin yhtenä osana vuosille 2015-2017.

Jyväskylän aikuisopiston opettaja Pirjo Viinikainen ehdotti, että eri oppilaitoksissa voisi olla erikseen nimetty tutor, jonka puoleen sekä opiskelijat, että opettajat voisivat kääntyä. Tutorit toimisivat yhteistyössä opiskelijoiden, opettajien ja romanipalveluiden ohjaajan (kulttuurivälittäjä) kanssa. Tutorit tuntevat oppilaitoksen eri opintokokonaisuudet ja romanipalveluiden ohjaaja romanikulttuurin.

Nuoret toivoivat toisen romanin tukea ensinnäkin opiskelemaan lähtemiseen ja opintojen sujumiseen. Romaninuorten toisilleen antama tuki perustuu siihen, haluavatko samanikäiset nuoret lähteä opiskelemaan samalle alalle. Tämän ei saisi olla kuitenkaan ammatinvalintaa rajoittava tekijä, vaan jokaisen nuoren opintojen tulisi suuntautua opiskelumotivaation kannalta juuri hänen omia toiveitaan ja kykyjään vastaaviksi. Seuraavissa hankkeissa voisi selvittää ja kokeilla romaninuorten keskinäisiä tukemisen mahdollisuuksia. Voisiko esimerkiksi nuorilla olla paikkakunnalla opiskelevien vertaistukiverkosto.

Vanhempien ja perheen tuki koettiin tärkeänä. Yhtenä kehittämisen kohteena voisi vanhempien tukeminen opiskelemisen tukemiseen. Jyväskylässä toimii jo Siltana huomiseen hankkeessa vanhempien neuvoa antava tiimi, joka tukee ja ohjaa hanketta ja siihen osallistuvia nuoria.

Romaninuoret voisivat osallistua enemmän koulutuskokeiluihin ja tutustumisjaksoihin. Koulutuskokeilulla voidaan selvittää koulutusmahdollisuuksia ja tutustua kou-

luelämään. Kokeilun avulla nuori saa kuvan koulutuksen ja kyseisen ammattialan vaatimuksista. Koulutuskokeilut toteutetaan ammatillisessa oppilaitoksessa, ja ne kestävät muutamasta päivästä kahteen viikkoon. Koulutuskokeilut ja tutustumisjaksot ovat peruskoulunsa päättävälle sekä muille jatko-opintoja suunnitteleville käytännönläheinen tapa tutustua eri koulutusaloihin. Koulutuskokeiluihin voi hakeutua oppilaanohjauksen ja TE- toimistojen kautta.

LÄHTEET

Rajala S, Salonen M, Blomerus S ja Nissilä L. 2011. Romanioppilaiden perusopetuksen tilannekatsaus 2010-2011 ja toimenpide-ehdotukset. Raportit ja selvitykset 2011:26. Opetushallitus. Juvenes Print - Tampereen yliopistopaino Oy. Tampere.

Saaranen-Kauppinen A & Puusniekka A. 2006. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto [verkkajulkaisu]. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto [ylläpitäjä ja tuottaja]. <<http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/>>. Viitattu 15.05.2014.

Syrjä H & Valtakari M. 2008. Romanian pitkä matka työn markkinoille. Tutkimus romanien työmarkkinoille sijoittumisen edistämisestä. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja. Työ ja yrittäjyys 22/2008. Helsinki.

Vähemmistövaltuutettu. 2014. Erilaisena arjessa – selvitys romanien syrjintäkokemuksista. Kopijyvä Oy. Helsinki.

LIITTEET

Liite 1: Suostumuslomake

Liite 2: Nuorten haastattelurunko

Liite 3: vanhempien haastattelurunko

LIITE 1. SUOSTUMUSLOMAKE

ROMKO – Romanian koulutustason nostamisen – esiselvitys

Suostun osallistumaan Jyväskylän kaupungin toteuttamaan ja Euroopan sosiaalirahaston rahoittamaan esiselvitykseen, jossa selvitetään haastattelemalla Jyväskylän seutukunnan nuorten romanien koulutautumisen esteitä ja tuen tarvetta koulutukseen.

Ymmärrän, että tässä haastattelussa esittämiäni lausuntoja voidaan hyödyntää tähän esiselvitykseen liittyvissä julkaisuissa ja toiminnoissa, jotka tähtäävät romanien koulutustason nostamiseen Jyväskylän alueella sekä Kirsi Florinin ja Alvari Palmin työvalmentajan tutkinnon opinnäytetyössä. Ymmärrän, että nimeni ja muut henkilötietoni jäävät ainoastaan tämän esiselvityksen tekijöille, eikä niitä tulla käyttämään esiselvityksen julkaisuissa.

Ymmärrän, että minulla on oikeus kieltäytyä haastattelusta, oikeus kieltäytyä vastaamasta minulle esitettyihin kysymyksiin ja halutessani oikeus keskeyttää haastattelu.

Jyväskylän kaupunki säilyttää tiedot korkeintaan 12 kuukauden ajan. Tiedot säilytetään turvallisessa ympäristössä tietosuojasta annettuja ohjeita noudattaen.

ALLEKIRJOITUS: _____

NIMEN SELVENNYS: _____

PÄIVÄMÄÄRÄ: _____

LIITE 2. ROMKO – haastattelurunko. Nuoret 15 – 29 v.

TAUSTATIEDOT

sukupuoli:

nainen ___

mies ___

Ikä: ___ - vuotias

Viimeisin suoritettu tutkinto:

peruskoulu ___ Millainen päättötodistus mielestäsi on? Oletko tyytyväinen?

ammattitutkinto ___ Mikä?

ylioppilas ___

korkeakoulututkinto ___ Mikä?

muu ___ Mikä?

Asumismuoto:

yksin ___

vanhempien luona ___

sisarten luona ___

kaverien luona/kanssa ___

yksinhuoltaja/omien lasten kanssa ___

puolison kanssa ___

Perheen koostumus:

Elinkeino-, liikenne- ja
ympäristökeskus

Vipuvoimaa
EU:lta
2007–2013

Euroopan unioni
Euroopan sosiaalirahasto

HAASTATTELUKYSYMYKSET

1. Oletko joskus keskeyttänyt opintoja? Jos niin, miksi? Minkä alan ja tason opinnot keskeytit?
2. Opiskeletko tällä hetkellä? Mitä alaa? Mikä koulutustaso?
3. Haluaisitko lähteä opiskelemaan? Mille alalle ja mikä koulutustaso?

(koulutustaso: työllistymiskurssi, ammattitutkinto, lukio, aikuiskoulutusopisto, aikuislukio, AMK, YO?)

4. Millaisia esteitä tai vaikeuksia sinulla **on/oli** jatkokoulutukseen hakeutumiselle?

(Tarvittaessa vinkkejä ja vaihtoehtoja: motivaatio, tiedon puute, perheen vaikutus, kaverien vaikutus, terveys, aiemmat huonot kokemukset, syrjintä, kiusaaminen, pelko → mistä?, jotain muuta?)

5. Millaista tukea **tarvitset / tarvitsisit / olet tarvinnut** koulutukseen hakeutumiselle?

(tietoa opintomahdollisuuksista, kaveri mukaan, tukihenkilö, koululle tietoa romanikulttuurista, tietoa hakumenettelyistä- ja ajoista, tietoa koulutuksen tukimuodoista)

6. Millaisia esteitä tai vaikeuksia sinulla **on/oli** opintojen loppuun saattamiseksi?

(opiskelutaitojen puute, lyhytjänteisyys, vähäinen usko omaan kykyihin, tuen puute, yksinäisyys, kiusaaminen, syrjintä, muuta?)

7. Millaista tukea **tarvitset/olet tarvinnut** opintojen loppuun saattamiseksi?

(opiskelutaitojen opetus, kouluavustaja, vertaistuki, (tuutori), kodin tuki, apua kodin hoitoon, apua lasten hoitoon)

8. Miten vanhempasi suhtautuvat koulutukseen?

LIITE 3. ROMKO- HAASTATTELURUNKO. nuorten vanhemmat

TAUSTATIEDOT

sukupuoli:

nainen ___

mies ___

Koulutustaso:

kansakoulu/peruskoulu ___

toisen asteen koulutus ___

korkeakoulu ___

jäänyt kesken ___

ei koulutusta ___

Muu ___

mikä?

mikä?

haluaa kouluttautua: kyllä ___ ei ___

Mikä?

Työ:

On töissä tällä hetkellä ___ kuinka kauan?

Ollut töissä ___ kuinka kauan?

Ei ole ollut työssä ___

Elinkeino-, liikenne- ja
ympäristökeskus

Vipuvoimaa
EU:lta
2007–2013

Euroopan unioni
Euroopan sosiaalirahasto

HAASTATTELUKYSYMYKSET

1. Millä tavalla suhtaudut koulutukseen?

2. Millaisia esteitä tai vaikeuksia mielestäsi on peruskoulun päättäneiden romanien jatkokoulutukseen hakeutumiselle?

(motivaatio, tiedon puute, perheen vaikutus, kaverien vaikutus, terveys, aiemmat huonot kokemukset, syrjintä, kiusaaminen, pelko, muu?)

3. Millaista tukea nuori romani mielestäsi tarvitsee koulutukseen hakeutumiselle?

(tietoa opintomahdollisuuksista, kaverin mukaan, avustaja, vertaistuki, koululle tietoa romani-kulttuurista, tietoa hakumenettelystä- ja ajoista, tietoa tukimuodoista, muuta?)

4. Millaisia esteitä tai vaikeuksia on mielestäsi romanien opintojen loppuun saattamiselle (peruskoulun jälkeen)?

(opiskelutaitojen puute, lyhytjänteisyys, vähäinen usko omiin kykyihin, tuen puute, yksinäisyys, kiusaaminen, syrjintä, muuta?)

5. Millaista tukea romaniopiskelijat tarvitsevat (mielestäsi) opintojen loppuun saattamiseksi?

(opiskelutaitojen opetus, avustaja, vertaistuki, (tuutori), kodin tuki, apua oman kodin hoitoon, apua lasten hoitoon, muuta?)

KOSKE
KESKI-SUOMEN
SOSIAALIALAN
OSAAMISKESKUS

**ROMKO – ROMANIEN KOULU-
TUSTASON NOSTAMISEN
ESISELVITYS OSA II**

TARJA BOELIUS

Elinkeino-, liikenne- ja
ympäristökeskus

Vipuvoimaa
EU:lta
2007-2013

Euroopan unioni
Euroopan sosiaalirahasto

Julkaisija

Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus

Osoite:

Matarankatu 4

40100 Jyväskylä

koskeverkko.fi

Jyväskylä 2014

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	2
2	ROMKO OSA II	3
	2.1 Tavoitteet ja kesto	3
	2.2 Toimintatapa ja toteutus	3
3	TAUSTAA JA LÄHTÖKOHTIA	4
	3.1 Suomen romanipoliittinen ohjelma (Rompo)	4
	3.2 Sosiaalialan osaamiskeskus – kehittämistyön ytimessä	7
	3.3 Romanien historiasta ja kulttuurista	9
4	TULOKSIA	11
	4.1 Romaniväestön erityistarpeista	11
	4.2 Osaamista tarvitaan romaniväestön tukemiseksi	13
	4.3 Koske:n tehtävä romanipolitiikkaa ohjaavassa tutkimus ja kehittämistyössä?	15
	4.4 Miten erityistehtävää lähdetään pilotoimaan Keski-Suomessa ja levittämään valtakunnallisesti?	17
5	POHDINTAA	18
	LÄHTEET	20
	LIITTEET	21

1 JOHDANTO

”Jossain määrin valtaväestö on avautunut ja oppinut näkemään romanit ihmisinä, ei vain romaneina. Myönteistä vaikutusta on edistänyt varmasti monikin asia, mutta uskon, että yksi vaikuttava tekijä on romanien koulutustason nousu ja syrjinnän tunnistaminen. Myös romanien asenne valtaväestöä kohtaan on mielestäni liehtynyt. Emme ole enää niin varpaillamme...” kuvaa Tanja Berg (Förbom 2014: 42)

Romko – romanien koulutustason nostamisen esiselvitys -hankkeen tavoitteena oli kartoittaa millaiset toimet edistävät ja estävät romaninuorten kouluttautumista ja työllistymistä ja selvittää Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen (Koske) erityisroolia ja -tehtäviä romaniväestön tukemisessa osallisuuden ja yhdenvertaisuuden toteutumisessa yhteiskunnassa. Esiselvitys toteutettiin Jyväskylän kaupungin ja Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen yhteistyönä.

Tämä esiselvityksen toinen osa käsittelee Keski-Suomen osaamiskeskuksen selvitystyötä romaniasioihin erikoistuvan osaamiskeskuksen erityistehtävistä romaniväestön yhteiskuntaan integroitumisen tukemisessa. Integroitumisella tarkoitetaan tässä selvityksessä osallisuuden vahvistamista oma identiteetti säilyttäen.

Esiselvityksen toisen osan perusoletuksena on, että romaniväestöä koskevaa tutkimus- ja kehittämistyötä tukevaa, tuloksia hyödyntävää ja henkilöstön koulutusta järjestävää tahoja ei ole ja tällaisesta toiminnasta vastaavaa pysyvää rakennetta tarvitaan. Toiseksi sosiaali- ja terveydenhuollon palveluissa ja oppilaitoksissa on tarve romaneja koskevalle erityistiedolle. Esiselvityksen viitekehyksenä toimii Suomen ensimmäinen romanipoliittinen ohjelma. Ohjelma sisältää toimenpiteen, jonka mukaan tulee selvittää, minkä alueellisen sosiaalialan osaamiskeskuksen tehtäväksi voidaan antaa erityisalueena romaniväestön sosiaali- ja terveystalveluiden ja sitä koskevan tiedotuksen ja koulutuksen kehittäminen.

Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus on maakunnallinen, vakiintunut, joustava ja arvostettu sosiaalialan kehittämissyhteisö ammattilaisille ja muille toimijoille. Sen perustoimintaa säätelee osaamiskeskuslaki. Koskella on merkittävä rooli kuntien eri toimijoiden verkostojana ja tukijana. Samalla se on osa valtakunnallista osaamiskeskusten verkostoa. Kahdella osaamiskeskuksella on valtakunnallinen erityistehtävä (saamelaisasiat Poske, pohjoismainen yhteistyö SONet Botnia). Tässä selvityksen toisessa osassa valmistellaan romanityön erityisosaamisyksikön pilotointia Keski-Suomessa.

Romko-hanke kuuluu Manner-Suomen Euroopan sosiaalirahaston (ESR) ohjelmaan. Esiselvityksen ovat rahoittaneet Keski-Suomen Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus (ELY-keskus) ja Jyväskylän kaupunki. Hankkeen suunnitelman mukainen toteutumisaika on ajalla 17.3.2014–30.11.2014. Selvityksen toinen osa toteutettiin ostopalveluna. Hankkeen ohjausryhmässä on edustus Ely-keskuksesta, Jyväskylän kaupungista, Jyväskylän Aikuisopistosta, Jyväskylän ammattikorkeakoulusta, Sosiaali- ja terveysministeriöstä ja Koskesta.

Esiselvitys jakautuu viiteen lukuun. Johdannon jälkeisessä toisessa luvussa esitetään selvityksen tavoitteet, toimintatapa ja toteutus. Kolmas luku käsittelee selvityksen taustaa ja lähtökohtia muun muassa romanipoliittisen ohjelman yleisiä linjauksia ja toimenpide-ehdotuksia, osaamiskeskusten lakisääteisiä tehtäviä ja toimintaa sekä romanikulttuuria. Neljännessä luvussa tarkastellaan esiselvityksen tuloksia. Viides luku on pohdintaosa.

2 ROMKO OSA II

2.1 Tavoitteet ja kesto

Esiselvityksen toisen osan tavoitteena on vastata seuraaviin kysymyksiin:

1. Mitkä ovat romaniväestön erityistarpeet, joihin erityisosaamisen keskuksella Keski-Suomessa vastataan?
2. Millaista osaamista sosiaali-, terveydenhuollon ja koulutusorganisaatioiden ammattilaiset tarvitsevat romaniväestön tukemiseksi?
3. Millainen tehtävä KOSKE:lla olisi romanipolitiikkaa ohjaavassa tutkimus ja kehittämistyössä?
4. Miten erityistehtävää lähdetään pilotoimaan Keski-Suomessa ja leviättämään valtakunnallisesti?

Esiselvityksen toinen osa toteutettiin kahden kuukauden aikana ajalla 18.8.2014–17.10.2014.

2.2 Toimintatapa ja toteutus

Esiselvityksen tieto kerättiin perehtymällä laajasti romaniaiheeseen kirjalliseen aineistoon: Suomen ensimmäiseen romanipoliittiseen ohjelmaan ja sen arviointiraporttiin, selvityksiin, raportteihin, oppaisiin ja internet-sivustoihin, osaamiskeskusten toimintaan ja lakisääteisiin tehtäviin, Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen perustehtävään ja toimintaan, Jyväskylän kaupungin romanityöhön ja sen hyviin käytäntöihin. Tietoa ja näkö-

kulmia saatiin lisäksi hyödyntämällä hankkeen ohjausryhmän ja Kosken johtajan ja suunnittelijan kanssa käytyjä keskusteluja ja jäsenyyksiä esiselvityksen tavoitteista, keinoista ja toteutumisen mahdollisuuksista. Lisäksi toteutettiin osaamiskartoitus (sähköpostitse, haastatteluin) viidelle avainhenkilölle niin että sosiaali-, terveys- ja koulutoimi olivat edustettuina. Avainhenkilöiden valinnassa huomioitiin lisäksi maakunnallisuus, oman osaamisalueen laaja-alaisuus esim. johtavan aseman ansiosta ja pitkäaikainen työkokemus. Yksi haastatelluista oli romani. Esiselvityksen tekijällä oli mahdollisuus myös osallistua paikallisen romanityöryhmän kokoukseen.

Tämän esiselvityksen tavoitteisiin pyrittiin löytämään vastauksia käymällä vuoropuhelua esiselvityksen ensimmäisen osion kanssa, tarkastelemalla romanien erityiskysymyksiä valtakunnallisia toimenpideohjelmia ja selvityksiä hyödyntäen, tulkitsemalla osaamiskartoituksen tuloksia ja lopuksi suunnitellen Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen roolia tässä kokonaisuudessa.

3 TAUSTAA JA LÄHTÖKOHTIA

Romko-hanke on ensimmäinen romanityöhön liittyvä hanke, jossa Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus on mukana. Tämä toi omat haasteensa esiselvityksen teolle, sillä romanityön erityistä osaamista ei yksikössä entuudestaan ollut. Tässä luvussa luodaankin yleiskatsaus Suomen romanipoliittisen ohjelman sisältöön, sen tavoitteisiin ja toimenpide-ehdotuksiin, osaamiskeskustoimintaan ja romanikulttuuriin. Tämä on se normiperusta ja tausta, josta käsin romanipoliittikkaa ja -työtä tällä hetkellä Suomessa tehdään.

3.1 Suomen romanipoliittinen ohjelma (Rompo)

”Ohjelman syntyprosessi kertoo romanitoimijoiden ja valtion pitkäaikaisesta yhteistyöstä ja luottamuksesta....Suuri saavutus on romanien ja viranomaisten vuoropuhelu” - Romaniasian neuvottelukunnan pääsihteeri, ylitarkastaja Sarita Friman-Korpela (Förbom 2014, 40)

Suomen ensimmäinen romanipoliittinen ohjelma hyväksyttiin 2009. Ohjelman tavoitteena on edistää romanien yhdenvertaisuutta ja osallisuutta elämän eri alueilla. Se on kokonaisvaltainen, kattava ja konkreettinen toimenpideohjelma, jonka avulla saadaan aikaan pysyviä parannuksia romaniväestön asemaan. Ohjelmaa valmisteli sosiaali- ja terveysministeriön asettama viranomaisista, tutkimuslaitoksista ja romanien edustajista koostunut laaja-alainen työryhmä. Romanipoliittisessa ohjelmassa on kuusi painopistealuetta ja kymmenen toimintalinjausta. Painopistealueita ovat:

1. Romanilasten ja -nuorten koulutuksen vahvistaminen
2. Aikuisen romaniväestön koulutuksen vahvistaminen ja työmarkkinoille sijoittumisen edistäminen
3. Romaniväestön yhdenvertaisen kohtelun ja palveluiden pääsyn edistäminen vakiinnuttamalla romanit huomioon ottavia toimintakäytäntöjä
4. Romanikielen ja -kulttuurin säilymisen ja kehittymisen tukeminen
5. Romaniväestön yhdenvertaisuuden edistäminen ja syrjinnän ehkäiseminen
6. Romanipolitiikan kehittäminen ja romaniväestön osallistumismahdollisuuksien vahvistaminen.

Ohjelman laajuutta kuvaa se, että siihen sisältyy 147 toimenpidettä, joiden toteuttamisvastuu on jaettu useille hallinnonaloille. Vaikuttavuutta ja vakuuttavuutta Romanipoliittisen ohjelman käynnistämiseksi antaa sen kirjaaminen hallitusohjelmaan (2011). Rompon ensimmäinen seurantaraportti valmistui 2013.

Romanipoliittisen ohjelman lähtökohtana on, että nykyinen lainsäädäntö ja palvelujärjestelmä luovat hyvän pohjan romaniväestön yhdenvertaisuuden edistämiseksi. Lisäksi kaikilla viranomaistasoilla tarvitaan erityistoimenpiteitä romaniväestön osallisuuden ja tosiasiallisen yhdenvertaisuuden toteuttamiseksi. Ohjelman periaatteena on myös romaniväestön oman toimijuuden ja toimintakyvyn vahvistaminen romaniväestön omia vahvuuksia hyödyntäen.

Käytännössä yhdenvertaisuus ja osallisuus toteutuvat arjessa ja paikallisella tasolla. Ohjelmalla pyritään varmistamaan, että romanit ovat osallisia niin sanotuissa normaaleissa palvelujärjestelmissä. Tästä syystä kuntien rooli korostuu yhdenvertaisuuden edistämiseksi, sillä siellä ovat ihmiset ja palvelut. Romanipoliittisessa ohjelmassa nostetaan esille kuntien ja järjestöjen toteuttamia hankkeita sekä muita hyviä käytäntöjä, joilla on parannettu romanien asemaa.

Romaneilla itsellään on ollut merkittävä rooli tässä työssä. Romanien ja romanijärjestöjen näkyvä osallistuminen kuntatason yhteistyöverkoston ja kansalaisyhteiskunnan toimintaan on murtamassa vanhoja ennakkoluuloja ja asenteita sekä luo uudenlaista myönteistä romanikuvaa (Järjestörompo 2014, 7).

Romko-hanke, jonka tavoitteena on olla vaikuttamassa romanien koulutustason nostamiseen, on yksi hyvä esimerkki romanipoliittisen ohjelmassa

mainittujen painotusten toteutumisesta paikallistasolla. Romaniväestön koulutukseen osallistumisen vahvistaminen ja yleinen koulutustason nostaminen ovat ohjelman ensisijaisia tavoitteita. Koulutus avaa ovet sekä työmarkkinoille että laajemminkin yhteiskunnalliseen osallisuuteen täysivaltaisina kansalaisina, ohjelmassa todetaan. (STM 2009, 1)

Tiivistetyksi voi todeta, että Romanipoliittinen ohjelma ja sen ensimmäinen arviointiraportti edustavat tällä hetkellä ajanmukaisinta, laaja-alaisinta ja kokonaisvaltaisinta tietoa romaniväestön erityistarpeista, toimenpideehdotuksista näihin tarpeisiin vastaamisesta ja vastuutahoista. Suuri vastuu on kuntatason päätöksentekijöillä ja toimijoilla. Romanipoliittinen ohjelma voidaan nähdä myös tahtotilan ilmauksena, jolloin tarvitaan myös tätä työtä tukevia pysyviä rakenteita.

Virallista romanityötä tehdään Suomessa romanipoliittisen ohjelman mukaisesti siis kansallisella, alueellisella ja paikallisella tasolla. Seuraava jäsennys kuvaa kullakin tasolla toteuttavan työn painopistealueita:

1. **Kansallinen taso:** Romaniasian neuvottelukunta (RONK), Sosiaali- ja terveysministeriö
 - kansalliset aloitteet, esitykset, romanikielen ja kulttuurin vahvistaminen, kansainvälinen yhteistyö
2. **Alueellinen taso:** Alueelliset romaniasian neuvottelukunnat, Aluehallintovirastot
 - kulttuuri, kieli, esitykset, lakisääteisten oikeuksien toteutumisen valvonta sekä taloudellisten, sosiaalisten, sivistyksellisten ja poliittisten oikeuksien edistäminen
3. **Paikallistaso:** Kuntien romanityöryhmät
 - romanityöryhmien työn tulee kohdistua paikallisen romaniväestön keskeisinä pitämiin asioihin, kuten yhteiskuntaan integroituminen, päivähoito, koulutus ja työelämä (esimerkki Jyväskylästä). (Anttonen 2014)

Kuntien väliset erot romaniasioiden hoidossa voivat olla suuret ja monissa kunnissa romanityön eteneminen voi olla kiinni yhdestä tai muutamasta aktiivisesta toimijasta. Romanityöryhmiä ei ole kaikissa kunnissa. Tarvitaan siis romaniasioita hoitavia pysyviä rakenteita tiedon, taidon, osaamisen ja hyvien käytäntöjen juurruttamiseksi ja yhteistyöverkostojen kehittämiseksi ja ylläpitämiseksi. Romanipoliittinen ohjelman (STM 2009, 56) sisältääkin toimenpiteen, jonka mukaan *tulee selvittää, minkä alueellisen sosiaalialan osaamiskeskuksen tehtäväksi voidaan antaa erityisalueena romaniväestön sosiaali- ja terve-*

yspalveluiden ja sitä koskevan tiedotuksen ja koulutuksen kehittäminen. Romanipoliittisen ohjelman seurantaraportissa (STM 2013, 103) tämä on nostettu yhdeksi 'erityisen tärkeäksi' ehdotetuksi toimenpiteeksi.

3.2 Sosiaalialan osaamiskeskus – kehittämistyön ytimessä

Sosiaalialan osaamiskeskukset muodostavat koko maan kattavan tutkimus- ja kehittämistoiminnan alueellisen verkoston. Osaamiskeskukset ovat sosiaalialan osaajia, tiedontuottajia, kehittäjiä sekä vaikuttajia. Sosiaalialan osaamiskeskuksia on 11 ja kunkin toimialueeseen kuuluu 1–4 maakuntaa. Ruotsinkieliselle väestölle on oma osaamiskeskus.

Sosiaalialan osaamiskeskusten laissa (Laki osaamiskeskustoiminnasta (1230/2001) määritellyt tehtävät ovat:

- kehittää ja välittää sosiaalialan osaamista ja asiantuntemusta
- kehittää peruspalveluja sekä erityisosaamista vaativia erityis- ja asiantuntijapalveluja
- turvata perus-, jatko- ja täydennyskoulutuksen ja käytännön työn monipuolinen yhteys
- toteuttaa tutkimus-, kokeilu- ja kehittämistoimintaa
- ylläpitää yhteistyötä alueellisten erityis- ja asiantuntijapalvelujen tuottamiseksi.

Kahdella osaamiskeskuksella on määritelty valtakunnallinen erityistehtävä: Pohjanmaan maakuntien sosiaalialan osaamiskeskuksen (SONet Botnia) erityistehtävänä on pohjoismaisten yhteistyöverkostojen luominen kaikkien osaamiskeskusten käyttöön, ja Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen (Poske) valtakunnallinen erityistehtävä on saamenkielisen väestön palvelutarpeiden huomioon ottaminen tarpeellisissa tehtävissä.

Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus (Koske) on sosiaalialan osaamista vahvistava ja kehittävä maakunnallinen organisaatio ja verkosto. Sitä pitää yllä Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen kannatusyhdistys ry. Yhdistyksen jäseninä ovat Keski-Suomen kunnat, alan oppilaitokset ja lukuisa joukko sosiaalialan järjestöjä.

Kosken työn perustana ovat yhteisesti pohditut periaatteet. Keskeiset arvot ovat avoimuus, luotettavuus ja yhdenvertaisuus. Näitä arvoja pyritään edistämään kaikessa toiminnassa, niin omassa perustyössä, palvelutoiminnassa, hanketyössä kuin yhteiskunnallisessa vaikuttamistyössä. Keski-Suomen osaamiskeskuksen perustehtävät ovat:

Tukea sosiaalialan pitkäjänteistä kehittämistyötä

- koordinoimalla Keski-Suomen sosiaalialan kehittämistyötä niin, että yksittäisten hankkeiden toiminta muodostaa tuloksellisen jatkumon aina kehittämisideasta pysyvän käytännön juurtumiseen saakka.
- huolehtimalla siitä, että kehittämistoimet liittyvät Keski-Suomen kuntien kehittämistarpeisiin, kansalliseen sosiaali- ja terveydenhuollon kehittämisohjelmaan, Keski-Suomen maakuntasuunnitelmaan ja muuhun alueelliseen kehittämistyöhön.
- kehittämällä ja kokeilemalla maakunnallisia toimintamalleja ja hyviä käytäntöjä yhteistyössä eri palvelun järjestäjien ja toimijoiden kanssa.
- hyödyntämällä valtakunnallista ja kansainvälistä kehittämistietoa ja -verkostoa Keski-Suomessa ja välittämällä tietoa keskisuomalaisesta osaamisesta muualle Suomeen ja Eurooppaan.

Koota, yhdistää ja välittää sosiaalialan tieteellistä ja kokemuksellista tietoa

- järjestämällä yhteisiä kehittämis- ja keskustelufoorumeita käytännön toimijoille, tutkijoille ja koulutuksen järjestäjille.
- edistämällä sosiaalialan soveltavaa ja monitieteistä tutkimusta,
- sanoittamalla sosiaalialan hiljaista tietoa kehittämisen tueksi yhdessä käytännön toimijoiden kanssa.

Vahvistaa ammattitaitoa sosiaalialalla

- tuottamalla ja kehittämällä sosiaalialan työmenetelmiä sekä konsultaatiokäytäntöjä ja -palveluita.
- ennakoimalla osaamistarpeita ja haravoimalla täydennyskoulutustarpeita, jotta yhteistyössä eri toimijoiden kanssa voidaan löytää sopivia keinoja ammattitaidon parantamiseksi (seminaarit, työkokoukset, hankkeet, jne.)
- tarjoamalla alan ammattilaisille foorumin vertaistukeen ja – oppimiseen.

Tällä hetkellä Koske toimii seuraavilla sisältöalueilla: varhaiskasvatus, lastensuojelu, vammaistyö, päihde- ja mielenterveysyö, aikuissosiaalityö, rahapelihaittojen ehkäisy ja hoito, vanhustyö, koulutus- ja tutkimusyhteistyö ja tietoteknologia. Uutena sisältöalueena on romanityö.

Hankehakeremusta tehtäessä ei ollut tiedossa, että vuoden 2015 valtion budjettiin on esitetty sosiaalialan osaamiskeskuksille suunnatun valtionavustuksen huomattavaa leikkausta. Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskukselle se merkitsisi merkittävää toiminnan supistumista. Sote-uudistus tuo tullessaan uudenlaiset rakenteet, joihin myös alan kehittäminen kytketään. Mitkä sitten tulevat olemaan sosiaalialan tutkimus- ja kehittämistoiminnan rakenteet, jää nähtäväksi?

3.3 Romanien historiasta ja kulttuurista

"Ihminen ilman historiaa on kuin puu ilman juuria" - "A man without history is like a tree without roots" - Malcolm X

Sisällön osaaminen on aina ollut osa Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen työn uskottavuutta. Esiselvityksen osalta suuri haaste olikin romanityön sisällön osaamisen, ”historian” puuttuminen Koskesta, toisin sanoen esiselvitystä tukevaa sisällön rakennetta ei ollut. Tästä syystä romanien elämää koskeva luku haluttiin ottaa tähän esiselvitykseen mukaan. Sillä ilman romaniväestön elämää koskevaa sisällön tarkastelua esiselvitys olisi ollut kuin ”ihminen ilman juuria”.

Minä aloitan kulttuuriluennot aina historialla” sanoi Kirsi Florin haastattelussa (Florin 2014). Florin on Jyväskylän kaupungin romanipalveluiden ohjaaja, ja hän on pitänyt lukuisia luentoja omasta kulttuuristaan niin oppilaitoksissa kuin eri alan ammattilaisille. Romanien historian tunteminen auttaa ymmärtämään romaniväestön nykytilannetta – kaikilla elämänalueilla. Romanivähemmistöön kuuluvien yhdenvertaisuus ja osallisuus tarkoittavat yksilönoikeuksien ja vaikutusmahdollisuuksien toteutumista yhteiskunnassa ja samalla vähemmistöön kuuluvien kulttuuristen oikeuksien toteutumista. Romanien (samoin kuin saamelaisten ja viittomakielisten) oikeudet omaan kieleen ja kulttuuriin on turvattu Suomessa perustuslaissa. Romaniväestön asema perustuu historiallisiin ja kulttuurisiin näkökohtiin (STM 2009: 20–21).

Romanit ovat Suomen vanhin etninen vähemmistö, joka on asunut Suomessa yli 500 vuotta. Heidä arvioidaan olevan noin 10 000. Lisäksi Ruotsin puolella asuu noin 3000 suomalaista romanian. Romaneilla on oma kielensä ja tapaperinteensä. Romanikulttuuri onkin säilynyt Suomessa voimakkaana huolimatta siitä, että yhteiskunnan suhtautuminen heihin on vaihdellut vainosta sulauttamisyriyksiin. Romaneilla on voimakas kaksoisidentiteetti. Heidän oma historiansa ja yhteinen Suomen historia tekee heistä nimenomaan Suomen romaneja. (Vast Vastensa 2007, STM 2004)

Romanikulttuuri on ihmissuhde- ja tapakulttuuri, joka rakentuu oman yhteisön, suvun ja perheen ympärille. Tapaperinne on melko yhtenäinen, vaikka perinteisiin sitoutuminen vaihtelee suvuittain ja yksilöittäin. Kulttuurin tärkeimpiä peruspilareita ovat kunnioitustavat, puhtaustavat, sekä moraalijä häveliäisyystavat. Myös sosiaaliseen kanssakäymiseen liittyvät säännöt ovat tärkeitä, ja toisten käyttäytymistä seurataan tiiviissä yhteisössä. Romanikulttuurissa arvostetaan hyviä käyttäytymistapoja ja kaikkien ihmisten kanssa toimeen tulemistä. Tunteilla on myös voimakas rooli kulttuurissa. Lapsista kasvatetaan itsenäisiä ja ulospäin suuntautuneita. Heidät opetetaan pienestä pitäen kunnioittamaan kulttuuriaan ja perhettään ja esimerkiksi teitittelemään vanhempia ihmisiä. Vanhoja ihmisiä kunnioitetaan erityisen paljon. Perheen käsitys on laaja ja siihen kuuluu usein myös lähisuku. (Vast Vastensa 2007, 24)

Romanikulttuurista puhutaan ja kirjoitetaan medioissa usein negatiiviseen sävyyn (Junkkala & Tawah 2009, 45). Julkisuuden välittämä kuva romaneista on jättänyt varjoonsa romanikulttuurin todelliset vahvuudet. Onkin ensiarvoisen tärkeää, että myös romanien yhteisölliset arvot ja romaniväestössä oleva lahjakkuusreservi pääsevät monipuolisesti esiin. Romanien noudattamat kasvatusperiaatteet tuottavat parhaimmillaan sosiaalisia taitoja, kommunikointikykyä ja sellaista tunneälyä, jota on todettu tarvittavan niin työelämässä kuin laajemmin yhteiskunnan eri toiminnoissa. (STM 2009, 26) Romanit ovat etnisestä ja kulttuurisesta identiteetistään ylpeitä ja tietoisia sekä yhteiskunnan aktiivisia ja vastuullisia toimijoita. (STM 2009, 28)

”Tämä on ainutlaatuisia tämä meidän kulttuuri, ettei sitä kaikilla ole.” (16-vuotias poika)

”Se olis ihailtavaa myös muitten parissa, eli sille annettais samanlainen kunnia ja arvo myös valtaväestön keskuudessa. Kohdeltais ihan tasavertaisina suomalaisina. Eit kyllähän niitä kohdellaan, mutta että suomalaisetkin voi olla ylpeitä että hei, meillä on tämänmönkin kulttuurimuoto ”. (18 –vuotias poika)

Sitaatit ovat Lapsiasianvaltuutetun toimiston julkaisusta ”Enemmän samantlaisia kuin erilaisia”, Romanilasten ja -nuorten hyvinvointi ja heidän oikeuksiansa toteutuminen Suomessa. Selvityksen tarkoituksena on antaa puheenvuoro suomalaisille romanilapsille ja -nuorille ja kuulla heitä oman arkensa ja elämäntapansa asiantuntijoina. (Junkkala & Tawah 2009, 4).

Romko-hankkeen esiselvityksen ensimmäisessä osassa kuvataan esimerkillisesti romaninuorten ja heidän vanhempiensa koulutukseen liittyviä ajatuksia ja kokemuksia. Ymmärrystä voidaan lisätä vielä tarkastelemalla, miten erilainen koulutuksellinen historia romaniväestöllä on. Esimerkiksi on ollut

aika (1960–70-luvuilla), jolloin romanivanhemmat suhtautuivat kouluun hyvin epäluuloisesti, sillä ”koulu toimi aiemmin yhtenä sulauttamispolitiikan tärkeimmistä välineistä. Taustalla olivat myös omat huonot kokemukset ja epäluulo koulua kohtaan. Myös koululaitos suhtautui usein nuivasti romaniooppilaaseen”. (Vast Vastensa 2007, 57) Koulutukseen suhtaudutaan nykyään toisin; lapsia kannustetaan opiskelemaan, mutta mallien puuttuminen voi silti vaikeuttaa esimerkiksi jatko-opintoihin suuntaamista. Koulutuksen arvostus on kasvanut romaniväestön keskuudessa ja työmarkkinoille pääsyä pidetään tärkeänä (STM 2009, 26). Tämä vain yhtenä esimerkkinä siitä, miten tieto romani- ja pääväestön yhteisestä, mutta erilaisesta koulutuksellisesta historiasta lisää ymmärrystä koulunkäyntiin liittyviä haasteita kohtaan niin nuorten ja hänen perheensä näkökulmasta kuin myös koulutoimen toimijoiden näkökulmasta.

Kulttuuristen erojen liiallinen painottaminen ei kuitenkaan ole tarpeellista, sillä romanit elävät samanlaista arkea kuin pääväestö. (TEM 2007, 7) Romanikulttuurin ja valtaväestön välisten yhtäläisyyksien avulla voidaan rakentaa siltoja eroavuuksien yli ja ymmärtää niitä: Usein sanotaan, että tieto lisää tuskaa, mutta romanikulttuurin kohdalla tieto hälventää tuskaa” (Junkkala & Tawah 2009: 61)

4 TULOKSIA

Tässä luvussa käsitellään esiselvityksen tuloksia: esitellään romaniväestön erityistarpeita, joita on koottu aiemmista selvityksistä, raporteista ja esiselvityksen ensimmäisen osan aineistosta; osaamiskartoituksen tuloksia; pohditaan, millainen tehtävä Koske:lla olisi romanipolitiikka ohjaavassa kehittämistyössä ja esitellään, miten erityistehtävää lähdetäisiin pilotoimaan.

4.1 Romaniväestön erityistarpeista

Romanipoliittisessa ohjelmassa (STM 2009: 21–22) korostetaan romanivähemmistön syrjimättömyysnäkökulman ja sitä tukevien toimenpiteiden viemistä osaksi lainsäädäntöprosesseja, yhteiskunnallista suunnittelua, päätöksentekoa ja toimeenpanoa kaikilla tasoilla. Romaniväestön olosuhteet ja tarpeet on tehtävä näkyviksi. Lisäksi on oltava herkkyyttä tunnistaa yhdenvertaisuuden esteenä olevia tekijöitä. Romaniväestön erityistarpeet on kirjattuna Romanipoliittisen ohjelmaan: romanilasten ja nuorten koulutukseen liittyvät kysymykset, aikuiskoulutus ja työelämään sijoittuminen, yhdenvertaisuuden edistäminen palveluja haettaessa, romanikielen- ja kulttuurin tukeminen, yhdenvertaisuuden edistäminen ja syrjinnän ehkäiseminen sekä romanien osallistumismahdollisuuksien lisääminen ja romanipolitiikan ke-

hittäminen. Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen perustehtävästä käsin tarkasteltuna yhdenvertaisuus, osallisuus, syrjinnän ehkäiseminen ja romanipoliikkaan vaikuttaminen olisivat niitä erityistarpeita, joita romaniasioihin erikoistuvan osaamiskeskuksen tulisi toiminnassaan huomioida.

Romanipoliittisen ohjelman toteutumisen seurantaan liittyvissä kuulemistilaisuuksissa romaniväestö nosti keskeisiksi kehittämisalueiksi varhaiskasvatuksen sekä vanhemmuuden ja perheiden tukemisen. Romanien kokema syrjintä ja monenlaiset ongelmat heijastuvatkin usein lapsiin. Seurantaraportin (STM 2013), mukaan suurimmalla osalla romaneista asiat ovat hyvin, mutta osa on vaarassa syrjäytyä. Erityisiä haasteita on romanien työllistymisessä, aikuiskoulutuksessa ja hyvinvoinnin saralla. Asunnon saannissa on yhä ongelmia. Lisäksi perhekulttuurin muuttuminen entistä ydinperhekeskeisimmäksi on haaste romanivanhuksille. Kosken työn sisältöalueita ajatellen erityistehtävinä voisivat lisäksi olla muun muassa varhaiskasvatus, vanhemmuuden ja perheiden tukeminen, romanivanhukset ja yleinen hyvinvoinnin lisääminen.

Haasteeksi romanipoliittisen ohjelman toimeenpanossa on noussut kuntien parempi sitouttaminen ohjelman toimeenpanoon. Esimerkiksi sosiaali- ja terveyspalveluissa romaneja oli huomioitu erikseen vain muutamissa kunnissa, kuten Oulussa ja Jyväskylässä. (STM 2014)

”Rompon heikkouksia ovat vähäiset välineet kuntatason vaikuttamiseen. Toisaalta kunnat ja romaniryhmittymät ovat itse olleet itsensä ja toisensa parhaita innoittajia” – Sariita Friman-Korpela (SM 2014, 40)

Jyväskylässä on tehty aktiivista ja tiivistä romaniväestön ja kaupungin välistä yhteistyötä jo yli 10 vuotta. Jyväskylän kaupungin romaniryhmän kautta romanit ovat alkaneet ymmärtää virkamiesten toimintaa ja virkamiehet romaniväestön kulttuurisia tarpeita. Romanipoliittisen ohjelman seurantaraportissa on myös mainintoja Jyväskylässä toteutetuista romaniryhmien hyivistä käytännöistä (STM 2013: mm. 14, 15, 17, 26).

Jyväskylän romaniryhmän työ on suunnattu romaniväestön kannalta keskeisiin kysymyksiin eli päivähoitoon, kouluun, työelämään ja yhteiskuntaan integroitumiseen. Romko-hankkeen esiselvityksen ensimmäisen osan tulokset vain vahvistavat käsitystä romaniväestön tärkeimpinä pitämistä erityiskysymyksistä. Vaikka osa romaninuorten ja heidän vanhempinsa koulunkäyntiin ja jatko-opintoihin liittyvistä tarpeista olivatkin yhteneviä kenelle tahansa koulua käyvää nuorta ja hänen perhettään, osa nousee ’erityiskysymykseksi’ kulttuuritaustan vuoksi. Tällaisia kulttuuritaustasta nousevia kysymyksiä esiselvityksen mukaan olivat muun muassa syrjintä, kiusaaminen ja

yksinäisyys. Perheen merkitys korostui koulunkäyntiä tukevana ja motivoivana tekijänä.

Romaniasioihin erikoistuvan osaamiskeskuksen tehtävä olisi olla tietoinen näistä maakunnallisista painopisteistä, toimia romanityön verkostoissa, myös keräten ja levittäen tietoutta hyvistä käytännöistä ja toimia samanlaisesti linkkinä eri toimijoiden välillä.

4.2 Osaamista tarvitaan romaniväestön tukemiseksi

Osaamiskartoituksessa olivat edustettuina koulun sosiaalityön lisäksi varhaiskasvatus, vanhusten kotihoito, perusterveydenhuolto ja Jyväskylän kaupungin romanityö.

Koulun sosiaalityön näkökulmasta valtaosassa romaniperheitä ollaan jo hyvin koulutusmyönteisiä ja suuntaudutaan koulutuksen kautta jatko-opintoihin, ammattiin ja sitä kautta työllistymiseen. Sitten on nuoria ja perheitä, joissa on nähtävissä tiettyä ”välinpitämättömyyttä” koulua kohtaan ja koulunkäynnissä on haasteita. Näiden lasten ja nuorten vanhemmatkaan eivät välttämättä kannusta koulunkäyntiin. Tämä on kuitenkin selvästi vähemmistönä. Kahtiajako on kuitenkin nähtävissä ja selkeitä eroja eri asuinalueiden välillä.

Kysymykseksi nousi: miten koulun sosiaalityö voisi vielä paremmin auttaa romaninuoria koulunkäyntiin yhdessä vanhempien kanssa (kouluun tuleminen, motivoituminen, koulutehtävien hoitaminen ym.)? Toiseksi kaivattiin kokemusasiantuntijan antamaa koulutusta, joka lisäisi ymmärrystä koulunkäynnin ja kulttuurin kysymyksiin.

Jyväskylän koulun sosiaalityön näkökulmasta romaniasioissa on menty paljon eteenpäin. Kouluissa on ollut romanitaustaisia koulunkäyntiavustajia ja kulttuuri on tätäkin kautta tullut tutuksi.

Varhaiskasvatuksen näkökulmasta keskeisimmäksi nousi tarve tietää enemmän romanikulttuurista. Lasten perushoitoon liittyvät kysymykset nousivat päällimmäiseksi: mitä sellaisia esimerkiksi puhtauteen, ruokaan, pukeutumiseen liittyviä tapoja on, jotka on tärkeää työntekijöiden tietää. Toivottiin siis ”täsmätietoa” siihen, mikä liittyy varhaiskasvatuksen perustehtäviin.

“Tuntee ne lapset ja tavat toimia ja pitää niistä kiinni” (Nissinen & Nurminen 2010).

Varhaiskasvatuksen suunnitelmaa tehtäessä perheeltä kysytään, että onko jotain sellaista, mitä kulttuurista on tärkeä tietää. Mitä perhe toivoo? Esi-

merkkinä vielä romanien laajempi perhekäsitys on yksi huomioitavista seikoista muun muassa siitä syystä, että kuka voi hakea lapsen päivähoidosta.

Keskeisimmäksi asiaksi romanivanhusten kotihoidon suhteen nousi myös romanikulttuurin riittävä tuntemus. Tarvitaan siis tietoa ja tuntemusta erityisesti kotihoidossa olevien vanhusten hoitoon liittyvistä asioista. Romanivanhuksen kotikäynnillä voi olla vastassa monia perheen ja suvun jäseniä. Romanikulttuurin vanhusten kunnioitus on vahva ja tähän liittyy lasten ja läheisten hoitovastuu vanhuksen hoitamisesta. Hienotunteisuutta, tilannetajua tarvitaan erityisesti silloin, kun perhe ei enää selviydy vanhuksen hoidosta, kun hoitovastuuta ollaan siirtämässä sosiaali- ja terveyspalveluille. Samojen asioiden äärellä ovat luonnollisesti monet pääväestön vanhukset aikuisine lapsineen. Romanikulttuurista ei kuitenkaan tarvitse tietää ”kaikkea”. Tärkeäksi nousivat työntekijän vuorovaikutustaidot ja työntekijän taito rohkeasti kysyä silloin, kun epäröi jotain kulttuurista nousevaa seikkaa!

Terveyskeskussairaalan osalta toistui sama näkökulma: romanikulttuurista ja sen poikkeavuuksista valtakulttuuriin nähtiin tärkeäksi tietää siltä osin kuin se on sairaalahoidossa huomioitava. Avosairaanhoidon, neuvolan, suun terveydenhoidon yksiköillä voi myös olla erilaisia tarpeita. Näistä mahdollisista tarpeista ei saatu kyselyn kuluessa tietoa. Ilmeni, että Jyväskylän kaupungin romanityöntekijä oli menossa kertomaan lääkäreille aiheesta romani sairaalassa.

”Enemmän samanlaisia kuin erilaisia” – lähtökohtana

Jyväskylän kaupungilla romanityössä työskentelevä ohjaaja painotti, että pääväestön ei ole tarpeen tietää ”kaikkea” romanien kulttuurista tai – tavoista. Tarkoituksenmukainen, käytännön palveluita edistävä, eri ammattilaisten perustehtävän mukainen tieto sen sijaan on tarpeen. Lisäksi hän kehoittaa valtaväestöä rohkeasti kysymään heitä kiinnostavia kysymyksiä. Rohkeat kysymykset johtavat monesti vuorovaikutukseen, jossa molemmat oppivat toistensa kulttuureista ja molemminpuolinen ymmärrys lisääntyy.

Keskustelussa sivuttiin ennakkoasenteita; pääväestöllä on niitä romaneja kohtaan ja samoin on romaneilla pääväestöä kohtaan. Yhdessä tekeminen ja aito kohtaaminen ovat avaimia asenteiden muuttamisessa, puolin ja toisin. Asenteet muuttuvat vähitellen, kokemusten kautta! Pääasiallinen huoli kaupungin romanityössä oli se, että miten saada osaaminen ja kertynyt tietotaito osaksi olemassa olevia rakenteita. Romanityö ja asioiden eteenpäin vieminen ei enää saisi olla yksittäisten työntekijöiden ja/tai hankkeiden varassa. Keskustelussa sivuttiin myös sitä, että esimiehellä on aina merkittävä rooli romaniasioiden eteenpäin viemisessä!

Vaikka osaamiskartoituksessa ei tullutkaan ilmi esim. asenteisiin tai syrjintään liittyviä kysymyksiä, on kuitenkin hyvä olla tietoinen siitä, että niitä esiintyy. Esiselvityksen ensimmäisessä osassa näitä on jonkin verran luettavissa (esim. kiusaaminen, syrjintä, pelot). Romaneihin kohdistuvat ennakkoluulot, pelot ja kielteiset stereotyyptit sekä yleinen vaikeus hyväksyä monimuotoisuutta ovat yhä olemassa. Yhdenvertaisuuden tiellä olevien erojen ja esteiden poistamiseksi tarvitaan usein huonommassa asemassa olevien tukemiseksi tarkoitettuja erityistoimia ja positiivisen erityiskohtelun muotoja. (STM 2009, 21–22).

Vertailevaa tietoa osaamiskartoitukseen saatiin Vantaalta, jossa kaupungin työntekijöille oli vuonna 2013 tehty sähköinen kysely (Anttila 2014). Osana kyselyä vastaajia pyydettiin arvioimaan työntekijöiden romaniasioden tuntemusta. Kysymys oli osa laajempaa kokonaisuutta, jossa selvitettiin miten Vantaan kaupungin palvelut vastaavat romaniväestön tarpeisiin. Tulokset olivat romanikulttuurin ja -tietämyksen osalta samansuuntaisia (”tulla kertomaan romanikulttuurista, tiedon kautta, tietoisuina...”) tämän esiselvityksen kanssa. Enemmistö kyselyyn vastanneista oli myös sitä mieltä, että tieto romaneista vaikuttaisi asenteisiin romaniväestöstä.

Yhteenvetona voi todeta, eri alan ammattilaiset kokivat tarvitsevänsä lisää tietoa ja ymmärrystä romanikulttuurista ja sen tavoista oman työnsä tueksi. Tämän osaamiskartoituksen ja Vantaan kyselytulosten perusteella voi päätellä, että erityisosaamisen ohessa eri alan ammattilaiset tarvitsevat perustietoa romanivähemmistön historiasta, elämästä ja sen mahdollisista vaikutuksista palvelujen käytössä.

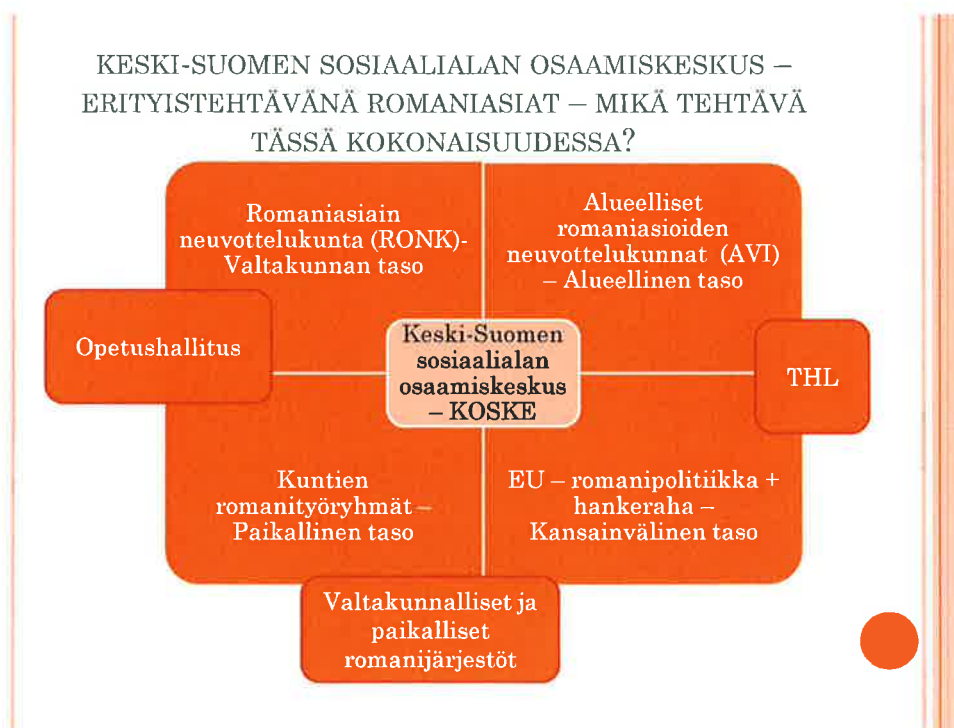
4.3 Koske:n tehtävä romanipolitiikkaa ohjaavassa tutkimus ja kehittämistyössä?

Esiselvityksen osaamiskartoituksen tulosten perusteella Koske keskeiseksi tehtäväksi nousisi romanityön ammattitiedon ja -taidon vahvistaminen sosiaalialalla. Tehtävänä olisi romaniasioden osaamisen vahvistamisen lisäksi tarjota tukea romanityöhön liittyviin erityiskysymyksiin eri ammattiryhmien sisällä. Esiselvityksen tuloksista voi päätellä, että vaikka tietoa romaniasioista jo onkin, niin osaaminen voi vaihdella. Ammattilaisten erilainen osaamistaso romaniasioissa vaikeuttaa yhdenvertaisuuden toteutumista, jolloin vahvistamalla romanityön ammattitaitoa sosiaalialalla Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus olisi samalla lisäämässä romaniväestön yhdenvertaisuutta maakunnan alueella. Kosken toiminta kiinnittyy siis osaamiskeskuslain mukaisesti maakunnan tarpeisiin ja haasteisiin. Mikä sitten olisi Kosken valtakunnallinen erityistehtävä romanipolitiikkaa ohjaavassa tutkimus- ja

kehittämistyössä? Esiselvityksen tulosten pohjalta voidaan todeta, että Kosken erityistehtävän kirkastaminen vaatii jatkoselvitystä.

Virallista romanityötä tehdään tällä hetkellä valtakunnallisella, alueellisella ja paikallisella tasolla. Suomi on myös sitoutunut edistämään eurooppalaista romanipolitiikkaa (ks. Suomen tavoitteet eurooppalaisen romanipolitiikan edistämiseksi 2011), mikä tuo tarkasteluun vielä kansainvälisen ulottuvuuden. Romanipoliittisen ohjelman seurantaraportin mukaan erityisesti opetussektorilla on tapahtunut huomattavaa edistystä. (STM 2013, 2) Myös Terveyden ja hyvinvoinninlaitos (THL) on selvittänyt laajasti muun muassa romaniväestön terveyttä ja hyvinvointia sekä romaniväestön palvelutarpeita (ks. Romanien hyvinvointi-esitutkimus 2014).

Mikä olisi Kosken rooli tässä Romanityön kentässä/kokonaisuudessa? Onko osaamiskeskus käyttämätön voimavara?

Kosken toiminnassa on keskeisellä sijalla sosiaalialan osaamisen vahvistaminen, sosiaalitieteisiin ja sosiaalisen hyvinvoinnin kysymyksiin kiinnittyvän asiantuntemuksen esillä pitäminen ja argumentointi palveluiden kehittämisessä ja sosiaalipoliittisessa keskustelussa (Koske 2014, 5) Tätä taustaa vasten Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus toisi romanityön laajalaiseen toimijakenttään vankan sosiaalisen osaamisen painotuksen.

Lisäksi Kosken työ perustuu avoimuuden, luotettavuuden ja yhdenvertaisuuden periaatteille. Kosken työskentelyssä ovat olleet mukana niin asiakastyön ammattilaiset, kouluttajat, tutkijat, esimiehet, vapaaehtoiset, asiakaskehittäjät kuin alan yrittäjätkin. Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus on pysyvänä organisaationa tarjonnut kotipesän erilaisille ja erimittaisille kehittämishankkeille, rakentanut yhteistyötä ja jatkuvuutta ja mahdollistanut pitkäjänteisten tavoitteiden saavuttamisen (Koske 2012, 26). Kosken toiminnan perustana on koko sen toiminnan ajan ollut eettisten kysymysten esillä pitäminen. Tulevaisuuden tavoitteena on toteuttaa yhä enemmän tutkittuun tietoon perustuvaa kehittämistä ja palvelua sekä saada kansalaiset mukaan kehittäjiksi.

Koske:lla on kokemusta valtakunnallisen kehittämistoiminnan kotipesänä toimimisesta liittyen rahapelihaittojen ehkäisyyn ja hoitoon. Vuodesta 2008 lähtien Koske on hallinnoinut tätä valtakunnallista työtä perustuen THL:n toimeksiantoon.

Kosken romanityön erityistehtävä voisi valtakunnallisesti olla:

- tukea sosiaalialan pitkäjänteistä kehittämistyötä romaniasioissa
- koota, yhdistää ja välittää romanityöhön liittyvää sosiaalialan tieteellistä ja kokemuksellista tietoa
- vahvistaa monialaisesti romanityön ammattitaitoa sosiaalialalla.
- romaniaiheisten hankkeiden rahoitusten hakijana – koordinoidusti ”hakuapparaattina”
- huolehtia hankkeiden hyvien käytäntöjen levittämisestä ja jatkumosta valtakunnallisesti
- luoda ja ylläpitää yhteistyötä eri toimijoiden kesken, erityisesti romani- ja pääväestön yhdenvertaisuus ja osallisuus huomioiden

Romanityön erityistehtävän jäsentämisen jatkoselvityksessä voidaan myös hyödyntää SoNet Botnia:n ja Poske:n kokemuksia omien erityistehtäviensä toteuttamisesta.

4.4 Miten erityistehtävää lähdetään pilotoimaan Keski-Suomessa ja levittämään valtakunnallisesti?

Erityistehtävän pilotoinnin aloittaminen edellyttää, että toiminnan rahoitus on kunnossa ja resurssit ovat toimintaan nähden asianmukaisesti mitoitettu (henkilö-, osaamis- ja toimintaan liittyvät resurssit).

Romanityön valtakunnallisen erityistehtävän pilotoinnin alkaessa tehtäviä vielä selkeytetään ja rajataan osaksi valtakunnallista romanityön rakennetta.

Osaamiskeskuksen perustehtävästä käsin tarkasteltuna romanityön erityistehtävää voitaisiin lähteä testaamaan:

- tukemalla sosiaalialan pitkäjänteistä kehittämistyötä romaniasioissa kokoamalla, yhdistämällä ja välittämällä romanityöhön liittyvää sosiaalialan tieteellistä ja kokemuksellista tietoa
- huolehtimalla romaniasioihin liittyvästä osaamisen vahvistamisesta eri alan ammattilaisille yhteistyössä eri toimijoiden kanssa (räätälöidyt koulutukset, esim. TuRom-koulutus, materiaalin tuottaminen)
- tekemällä romaniasiat näkyväksi integroimalla ne mukaan osaksi olemassa olevaa toimintaan (eri asiantuntijaverkostoissa, työryhmissä, hanketyössä ym.).
- toimia eräänlaisena ”romaniasioden tuntosarvena” tiiviissä yhteistyössä romani- ja pääväestön eri toimijoiden kanssa
- huolehtimalla hankkeiden tuloksen syntyneiden hyvien käytäntöjen juurruttamisesta valtakunnallisesti (mm. Jyvässeudun romanityön hyvien käytäntöjen levittäminen)

Romko:n jatko osana: Sosku (2015–2018)

Kyseessä on suunniteltu Jyväskylän kaupungin hallinnoima Sosiaalisen kuntoutuksen valtakunnallinen kehittämishanke – Sosku (2015–2018). Sen sisällä on osahankkeena Romanien yhteiskuntaan integroitumisen edistäminen (Rainer) -hanke.

Mikäli haettua rahoitusta saadaan, Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus vastaisi hankkeen sisällä Romko-hankkeen ”jatkosta” selkeyttäen osaamiskeskuksen roolia romaniasioihin erikoistuvana sosiaalialan osaamiskeskuksena. Koskeen mahdollisesti palkattavan hanketyöntekijän tehtävänä olisi valmistella ja kokeilla tässä esiselvityksessä ehdotettuja suunnitelmia romaniasioden eteenpäin viemiseksi. Tämä tapahtuisi osana Sosku -hankekokonaisuutta.

5 POHDINTAA

”Ei se helppoa ole saavuttaa sitä yhdenvertaista asemaa, että vaikka on kaikenmaailman lakipykälät olemassa, niin siitä huolimatta mä en ymmärrä että miksi Suomen

kansa on niin jäykkäköö ettei ne hyväksy romania yhdenvertaiseksi kansalaiseksi ”
N1 (Junkala & Tawah 2009, 59)

Romanipoliittisen ohjelman lähtökohtana on, että nykyinen lainsäädäntö ja palvelujärjestelmä luovat hyvän pohjan romaniväestön yhdenvertaisuuden ja osallisuuden edistämiseksi. Esiselvitys vahvisti sen, että sosiaali-, terveydenhuollon ja koulutoimen ammattilaiset tarvitsevat oman ammattitaitonsa tueksi osaamista, tietoa ja taitoa romanasioissa. Mitkään lait ja asetukset eikä myöskään pelkkä tieto riitä itsessään parantamaan romanien asemaa vaan tarvitaan todellista ihmisten välistä kohtaamista. Tulevaisuuden visiona voisikin olla, että eri kulttuuritaustaisten asiakkaiden kohtaaminen kuuluu jokaisen ammattilaisen perusosaamiseen.

Kulttuuristen erojen liiallinen painottaminen on kuitenkin tarpeetonta, sillä romanit elävät samanlaista arkea kuin pääväestökin. Kulttuurien yhtäläisyyksien avulla voidaan rakentaa siltoja eroavuuksien yli ja ymmärtää niitä. Näin romanikulttuurin todelliset vahvuudetkin pääsevät oikeuksiinsa. Romanipoliittisessa ohjelmassa korostetaan, miten tärkeää on, että romanien yhteisölliset arvot, toisten huomioiminen ja romaniväestössä oleva lahjakkuusreservi pääsevät monipuolisesti esiin. Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus on perustamisestaan lähtien ollut yhdenvertaisuutta korostava sillanrakentaja, ja sen yhteistyöverkostoissa kohtaavat niin ihmiset, asiat kuin sosiaaliset ilmiötkin. Ainoa, minkä ”puolella” Kosken voidaan sanoa olevan, on sosiaalinen hyvinvointi. Tämä olisi selkeä voimavara romanityön valtakunnallisessa toimijakentässä.

Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus romanasioita erityistehtävänä hoitavana osaamiskeskuksena voisi luoda rakenteen, joka mahdollistaisi romanityössä hyvien käytäntöjen levittämisen ja juurruttamisen hyödyntäen niin sosiaalialan kuin moniammatillisia verkostojaan paikallisella, maakunnallisella ja valtakunnallisella tasolla. Valtakunnallisen osaamiskeskusverkoston mukaan otto romanityön rakenteeseen lisäisi pitkällä aikavälillä sosiaalialan ammattilaisten osaamista romanityössä. Tämä parantaisi romaniväestön palveluja kuntien peruspalveluissa ja lisäisi yhdenvertaisuutta, kun myös tietous palveluista tavoittaisi romaniväestön entistä paremmin.

Niin kuin kaikki toiminta, niin romanityön erityistehtäväkin edellyttää toteutuakseen tarkoituksenmukaisen resursoinnin. Käsillä oleva raportti sisältää perustelut ja tulevaisuuden vision, joiden avulla jatkotoimia lähdetään rakentamaan. Samaan aikaan voi kuitenkin jokainen kuntalainen omassa arjessaan vaikuttaa kaikkien yhdenvertaisuuden ja osallisuuden vahvistamiseen.

LÄHTEET

- Anttila, Anu 2014. Kirjallinen tiedonanto 6.10.2014. Kysely Vantaan kaupungin romaneihin liittyvistä asioista.
- Anttonen, Ritva 2014. Romanien ja viranomaisten yhteistyö Jyväskylässä. Diat 8.1.2014. <http://koskeverkko.fi/wp-content/uploads/2014/01/ANttonen-Romanityo-Jyvaskylassa-8.1.2014.pdf>. Luettu 28.8.2014.
- Florin, Kirsi 2014. Suullinen tiedonanto 12.9.2014.
- Förbom, Jussi 2014. Pitkä matka pois yhteiskunnan laidalta. Julkaisussa: Yhdenvertaisuus osa 1 – Arvon mekin ansaitsemme. Näkökulmia osallisuuden historiaan Suomessa. Sisäministeriön julkaisut 9/2014 ss. 34–43. <http://www.intermin.fi/julkaisu/092014?docID=54451>. Luettu 3.9.2014.
- Junkkala, Pekka & Tawah, Sanna 2009. ”Enemmän samanlaisia kuin erilaisia”. Romanilasten ja -nuorten hyvinvointi ja heidän oikeuksiensa toteutuminen Suomessa. Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja 2009: 2.
- Järjestörompo 2014. Perustuu Suomen romanipoliittiseen ohjelmaan. Fintiko Romano Forum – Suomen Romanifoorumi ry. Juutiprint, Vantaa 2014.
- Koske 2012. Koske X. Sosiaalialan osaamiskeskustoiminta 10 vuotta. Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus 2012.
- Koske 2014. Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen kannatusyhdistys ry:n toimintasuunnitelma vuodelle 2014.
- Laki osaamiskeskustoiminnasta 1230/2001.
- Nissinen, Jonna & Nurminen, Milla 2010. ”Tuntee ne lapset ja tavat toimia ja pitää niistä kiinni” Romanikulttuurin huomioiminen päiväkodissa varhaiskasvattajien näkökulmasta. Sosiaalialan koulutusohjelma, Sosionomi AMK, Opinnäytetyö 29.10.2010. Metropolia. http://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/22055/Opinnaytetyo_Nurminen_Nissinen.pdf?sequence=1. Luettu 9.10.2014.
- STM 2004. Suomen romanit - Finitiko romaseele. Sosiaali- ja terveysministeriön esitteitä 2004:2. http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=28707&name=DLFE-3778.pdf&title=Suomen_romanit_Finitiko_romaseele_fi.pdf. Luettu 26.8.2014.
- STM 2009. Suomen romanipoliittinen ohjelma. Työryhmän esitys. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2009: 48.
- STM 2013. Romanipoliittisen ohjelman toimeenpanon ohjaus ja seuranta. Työryhmän raportti. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2013: 48.
- STM 2014. Osa romanipoliittisen ohjelman tavoitteista saavutettu. Verkkouutiset. Sosiaali- ja terveysministeriö 2014. <http://www.stm.fi/tiedotteet/verkkouutinen/-/view/1882712>. Luettu 8.9.2014.
- TEM 2007. Palkkaisinko romanin. Opas romanien kouluttajille, koulutuksen järjestäjille ja työvoimaviranomaisille. http://www.tem.fi/files/33394/palkkaisinko_romanin_julkaisu_120612.pdf. Luettu 3.9.2014.
- Vast Vastensa 2007. Opas romanien kanssa työskenteleville sosiaalialan ammattilaisille - Oulun kaupunki. http://www.ouka.fi/c/document_library/get_file?uuid=739f9761-e0f7-4758-bfe5-406364fa688c&groupId=68015. Luettu 3.9.2014.

LIITTEET

LIITE 1. OSAAMISKARTOITUS

Kotihoito – Anna-Liisa Haataja, kotihoidon ja palveluasumisen sosiaalityöntekijä, Jyväskylän kaupunki (suullinen tiedonanto 10.9.2014)

Perusopetus – Eeva Hintikka, vastaava koulukuraattori, Perusopetus, oppilashuolto, Jyväskylän kaupunki (suullinen tiedonanto 12.9.2014)

Romanityö – Kirsi Florin, ohjaaja, Jyväskylän kaupunki (suullinen tiedonanto 12.9.2014)

Terveyskeskussairaala – Sirkka Keikkala, ylilääkäri, Palvelukeskuksen johtaja, Jyväskylän yhteistoiminta-alueen terveyskeskussairaala (kirjallinen tiedonanto 9.9.2014)

Varhaiskasvatus - Tuulikki Koljonen, konsultoiva erityislastentarhanopettaja, Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus (suullinen tiedonanto 12.9.2014)

KOSKE
KESKI-SUOMEN
SOSIAALIALAN
OSAAMISKESKUS

Julkaisija

Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus Osoite:

Matarankatu 4

40100 Jyväskylä, koskeverkko.fi

Elinkeino-, liikenne- ja
ympäristökeskus

Vipuvoimaa
EU:lta
2007-2013

Euroopan unioni
Euroopan sosiaalirahasto